ՁՈՐԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՎ — 714 — ՇԱԲԱԹ — 6 — ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1865

ՄԱՄԻՐ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱՆՔ

Կ. Պոլսոյ հր. Տարեկան 180 ղ. Արծաթ
,, ,, Վեցամսեայ 100 ,, ,,
,, ,, Եռամսեայ 60 ,, ,,
Գաւառաց հմր. Տարեկան 200 ,, ,,
,, ,, Վեցամսեայ 110 ,, ,,
Մէկ թիւը՝ Մեծ թերթ 3 ,, ,,
,, Փոքր ,, 1 ,, ,,
Մանուցման տողը 2 ղուրուշ է:

ՊԱՏՄԱՆՔ

Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է, եւ ամեն ամսոյ 1են մինչեւ 15են կ'սկսի:
Դուրս գացած լրագրաց համար ծախքը խմբագրութեան վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն՝ խմբագիր—Տնօրէնին պիտի ուղղուի. եւ համար ծախքն ալ ղրկողին վրայ է:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Անգղիոյ կառավարութեան պաշտօնէից վերակազմութիւնը տակաւին թէ՛ անգլիացւոց և թէ՛ օտար ազգաց ուշադրութիւնը դրաւած է։ Թայմզ լրագիրը, որ Անգղիոյ հասարակաց կարծեաց արձագանգը կը համարուի և իր քաղաքականութիւնն ըստ այնմ կուղղէ, ըրա Խալիֆէութիւնի մահուանէն 'ի վեր իր լեզուն փոխած է։ « Կառավարութիւնը, կըսէ, երեսփոխանական ընտրութեան իրաւանց նկատմամբ վճռողական ընթացք մը բռնելու ահագին դժուարութիւն ունի իր առջև։ Այս խնդիրը նոր խորհրդարանին մէջ չպիտի կրնայ այլ ևս ետ ձգուիլ կամ առ ոչինչ համարուիլ։ Հարիւր որոշումմը պիտի ըլլայ և ան որոշման վրայ կառավարութիւնը պիտի հաստատուի »։ Ուրեմն թէ՛ Թայմզին այս խօսքերէն և թէ՛ ուրիշ լրագրաց լեզուէն կը հասկցուի որ պաշտօնէից վերակազմութիւնն առժամանակեայ է, և կրնայ փոփոխութիւններ կրել խորհրդարանին բացուելէն ետև։ Բայց խորհրդարանն ազգին ընդհանրութիւնը չներկայացրներ, այլ միայն հարուստները, և անգլիական կառավարութիւնն ալ քանի մ'ազնուական ընտանեաց ձեռքն է, որք Թորի և Ուիկ բաւած կուսակցութիւնները կը կազմեն։ Ասոնց տարբերութիւնն այն է որ Թորիները թէպէտ պահպանողական են, և նորոգութենէ խորշող, բայց և այնպէս հարին տիրած տեն բարեկարգութիւններ ալ ըրած են։ իսկ Ուիկները թէպէտ ազատամտութեան կուսակից կանգներ են, բայց ինչպէս Թորի լրագիր մը կըսէ, իրենց ազատամտութիւնը Թորիներն'ի գործ դրած են։ Այսու ամենայնիւ Անգղիա իր բարեկարգութեանց մեծագոյն մասը Ուիկներուն պարտական է, ուստի և մանաւանդ այս վերջին տարիներս հասարակաց կարծիքն իրենց կողմն էր և Թորիներուն ազդեցութիւնն ալ ինկած։ Սակայն ժողովրդեան ազատամտութիւնն յառաջ երթալով՝ բնակնաբար Ուիկներուն ազնուապետականութիւնը գերազանցեց, և ընտրութեան իրաւունքն ընդարձակելու հարկը՝ որ միայն լորտ Խալմերսթիրի ազդեցութեամբ ետ մնացած էր, երթալով կարևորութիւն ստացաւ։ Թորիները կը խոստանան, լորտ Ռէսըլի ձեռնտու ըլլալ թէ որ ընտրողական իրաւանց խնդիրը չյուզէ, բայց պաշտօնէից նոր գլուխը ժողովրդական հոսանքէն պիտի քաշուի՝ եթէ անոր դէմ գնել ուզէ, և այն տեն կը մնայ տեսնել թէ կառավարութիւնը որո՛ն ձեռք պիտի մնայ։ Ահա այս է Անգղիոյ կառավարութեան ներքին երևոյթը։ բայց արտաքին երևոյթ մ'ալ կայ որ ոչինչ նուազ կարևորութիւն ունի։ Ընտրութեան իրաւանց ընդարձակումը իրեն հետ կը բերէ նաև դատ մը նոր մարդոց կառավարութեան գործադրութիւնը, և Անգղիոյ պէս սահմանադրական երկրի մէջ, ուր տերութեան ներքին և արտաքին քաղաքականութիւնը ընտրողաց գաղափարներէն, զգացումներէն և շահերէն կախում ունի, այսպիսի խառնուրդ մը կրնայ մեծ հետևութիւններ ունենալ քաղաքական նկատմամբ։ Երեսնամեայ թէ երկու հարիւր հազար նոր ընտրողներ աւելնան Անգղիոյ մէջ, կրնան տերութեանց արդի յարաբերութիւնները փոխել կամ հիմն'ի վեր տապալել։ Ահա այս նկատմանց համար էր որ լորտ Խալմերսթիրն շարունակ իրաց ներկայ վիճակը պահելու ջանք ըրաւ, բայց իր յաջողութեամբ այս խնդիրը լուծել, և եթէ չկրնան՝ Անգղիոյ ներկայ տագնապն ի՞նչ վախճան պիտի ունենայ, դեպքերը պիտի ցանուցանեն։

Էլժէրիի խնդիրը դարձեալ Գաղղիոյ մէջ միտքերը կ'զբաղեցնէ։ մէկ կողմէն անհանգստութիւնները կը շատնան տպստամբութիւնը դարձեալ երևան ելնելուն համար, զոր անցեալ շաբթու ծանուցինք, և միւս կողմէն 'Լաբոլէն կայսրն իր վերջին ուղեւորութեան արդասիքն եղած դիտողութիւններն Էլժէրիի ընդհանուր կառավարիչ Մաք-Մահոն մարաջախտին ուղղեալ նամակներու ձևով տեսարակի մը մէջ հրատարակել տալով՝ հասարակաց հետաքրքրութիւնը կարթնցրնէ այս խնդրոյն վրայ։ Երեսուն և հինգ տարի 'ի վեր, քանի որ գաղղիական դրօշն Էլժէրիի մէջ կը ծածանի, մեծ գործեր ու զոհողութիւններ կատարուեցան։ ծախքը եկամուտէն երկու երկիլեռն աւելի եղաւ, և զանազան դրութիւններ առաջարկուեցան այս երկիրը կարգի դնելու համար։ բայց տակաւին անբաւականութիւնը կը տիրէ, ապստամբութիւնները պակաս չեն, և գաղղիացիք տարակուսեալ կը խորհին թէ ի՞նչպէս կառավարելու է Էլժէրին որ գոհ ըլլայ և իրենց գանձուն ծանր բեռ չըլլայ։ Կայսեր վերջին ուղեւորութենէն ետև օրէնք մը հրատարակուեցաւ որով ապրանաց ալ Գաղղիոյ քաղաքացիութեան իրաւունք կը տրուէր, բայց արաբն այս իրաւունքն ուրացութիւն կը համարի իր ազգութեան և կրօնից, և իր նախապաշարումները թողուլ չուզեր։ Ասոր հետ մէկտեղ, անապատին աղաւութեան մէջ մեծցող ազգ մը չիրնար Եւրոպական քաղաքակրթութեան ինքզինք յարմարցնել։ ամեն մէկ նոր սովորութիւն՝ հերետիկոսութիւն մ'է իրեն համար։ ուստի և արհամարհանք ետ կը քաշուի, բազմակնութիւնն ու անապատի կեանքը նախամեծար համարելով քան գրիչ ու Գաղղիոյ քաղաքացի ըլլալը։ Գաղղիա փոքր փոքր ձեց զանազան ցեղերու գլուխները շահելու, որք առանձին նահապետական աղնուապետութիւն մը կը կազմեն, և ամենց պատիւներ ու պաշտօններ տալով յաջողեցաւ ծովեղերեայ նահանգաց մէջ, ուր Եւրոպական գաղթականութիւնն ալ շատ է, իր իշխանութիւնը հաստատապէս հիմնելու։ Բայց անապատին արաբները մեծաւ մասամբ տակաւին իրենց կէս անկախութիւնը կը շարունակեն, և ապստամբութիւնն ալ ասոնց մէջէն կը հաւաքէ իր արբանեակները։ Սակայն ասոնք որչափ ալ որ անհնազանդութիւն ընեն և ապստամբին, գաղղիական տիրապետութիւնը դրդուելու անկարող են, և կայսեր կառավարութիւնն խաստուն միջոցներով կրնայ արաբաց խռովարարութեանը վերջ տալ։ Երկրէն արաբ ըսուածներուն մեծ մասը զուտ արաբացի սերունդէ չեն, այլ Պերբէր կամ Քաբիլ՝ որք երկրին նախկին բնակիչներն եղող կարքեդոնացիներէն սերեալ կը կարծուին, թէև Մահմէտականութեան ծաւալած տեն արաբներէն նուաճուելով իրենց ազգութիւնը փոխած են, բայց հիմայ ալ տակաւին մարդնութեամբ կապրին, իրենց համար յատուկ լեզու ունին և աւելի յարեալ են աշխատութեան։ Իսկ ներկայ ապստամբական շարժմանց գալով, պաշտօնական լրագիրները կը ծանուցանեն թէ Սի-Լա՞լա ըսուած ապստամբաց դլուխը 4000 մարդ միայն ունի, որոց 1800ը հետևակ են, և գաղղիական գօրքերն ալ զինքը ետ մղելով արդէն պէտք եղած միջոցները ձեռք առած և ամեն կողմէն զինքը շրջապատած են։

Իտալիոյ մէջ երեսփոխանաց ընտրութիւնները լմնցան և արդիւնքը նը պաստաւոր եղաւ սահմանադրական ազատամտաց, և թէպէտ հասարակապետականք ու կղերականք ալ բաւական քուէ վաստակեցան, բայց մեծագոյն մասս չպիտի կրնան կազմել։ Կը կարծուի որ նորակազմ խորհրդարանը կառավարութեան համընթաց պիտի ըլլայ, որով Իտալիոյ մէջ խաղաղութիւնը վերջնական երկիւղ չմնար։ Իսկ Հռոմի դաղղիական դեսպան Գ. Տը Սարթիժ ապահովութիւններ տուեր է Ս. Գաղղն թէ դաղղիական զօրաց ելնելն եռևս ալ իրեն համար վտանգ մը չկայ։ Միւս կողմանէ այս միջոցիս Հռոմի ու Ֆիլորենցայի մէջ հաշտութեան հաւանականութիւնները ևս առաւել հնարաւոր կը համարուին։

Ս. Գաղղն Փարիզի նուիրակը Գեր. Դրիմշ, Գարոլէոն կայսեր հետ տեսութիւն մ'ըներ է, ուրկից կը կարծուի թէ Հռոմայ արքունեաց ներկայացուցիչը՝ Ժամանակ մ'՝ի վեր պահած անդրծութիւնը դադրեցընելով, Իտալիոյ և Հռոմի մէջ հաշտութիւն մը հաստատելու միջոցներուն վրայ պիտի բանակցի կայսեր կառավարութեան հետ։

Յունաստանի նոր պաշտօնեայները հելլենական ժողովրդեան յայտարարութիւն մ'ուղղած են, որով խաղաղասիրութեան, բարեկարգութեան և յառաջդիմութեան յորդորներ տալով կը խոստանան թէ ազգային ժողովն պիտի դիմեն որ օրինօք և օրինակաւ սահմանադրութեան հաստատութիւն տայ, «և թոյլ չպիտի տանք, կըսեն, որ քաղաքական շահերն առաջուան պէս ազդեցութիւն բաներցընեն հարկապահանջներուն վրայ։» Յունաստան անկախութիւն ստանալէ 'ի վեր մեծ տերութեանց դեսպաններուն նախանձընդդէմ ազդեցութեան ասպարէզ դարձած է, և շատ անգամ դեսպանի մը խօսքով պաշտօնէից փոփոխութիւններ կըլլան։ Ընդեարները Հանթայի կղզւոյն մէջ ցեղակ առեն քանի մը քաղաքացիներ չարաչար թշնամանք կրեցին։ Ասոր վրայ անդղլիական դեսպան Գ. Էրսքին խըստիւ բողոքելով յայտարարութիւն ըրաւ թէ թագուհւոյն կառավարութիւնը չիրնար անտարբեր նկատել չարադործաց անպատիժ մնալն այն երկրին մէջ՝ ուր անդղլիական պաշտպանութեան ներքև պարկեշտ մարդիկ ապահով կապրէին։ Շատերը պաշտօնէից փոփոխութիւնն անդղլիական դեսպանին ազդեցութեանը կը նծայեն։ Բայց այս օրերս սիթենայիք աւելի մեծ յոռեցանք մ'ալ դործած են։

Գիշերային կռիւի մը մէջ Աթէնքի խաչական հիւպատոսը ծանր թշնամանք մը կրած ըլլալով, Իտալիոյ դեսպան Տէլլա Մինէրվա կոմը հաստուցում պահանջեր է, բայց իր խնդիրը հելլենական կառավարութեան կողմանէ անլսելի մնալով դոյն իր կառավարութեան խնդայ տուեր է ոն որ փութանակի հրաման ըներ է, Ս. Աքքա ծովապետն որ իր հրամանին ներքև եղած նաւատորմն առնելով անմիջապէս Պիրէոնի նաւահանգիստը երթայ Իտալիոյ դեսպանին պահանջմանցն ուժ տալու համար։

Ամերիկայէն առնուած լուրերն անորոշ են։ Միացեալ Նահանգաց արտաքին գործոց քարտուղար Գ. Սիւարդ տանջանաբանութեան մը մէջ յայտարարուիլ ըներ է թէ վերջապէս բոլոր Ամերիկայի մէջ հաստատակատարական դրութիւնը պիտի յաղթող ելնէ։ Այս խօսքը որչափ ալ որ Արէքսիկայի կայսրութեան դէմ է, տակաւին շատ հեռու է Միացեալ Նահանգաց կողմանէ գործնական կերպով միջամտելու համար։ Արէքսիկայի Մաքսիմիլիանոս կայսրն ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեր է, որով Արէքսիկայի մէջ հաստատակատարութիւնը վերցած համարելով կը ծանուցանէ թէ այսուհետև ինքն'ի ձեռին բռնուած հասարակապետականները զինուորական տեսակի մ' առջև դատուելով, եթէ մեղապարտ ելնեն՝ քսան և չորս ժամու մէջ հրացանի պիտի բռնուին։ Ֆենիեանները Ֆիլատելֆիայի մէջ մեծ ժողով մը դումարելով, Միացեալ Նահանգաց սահմանադրութեան վրայ հիմնեալ իրաւական հասարակապետութիւն մը կազմուած հրատարակեր են, և նախագահ մ'ալ ընտրեր են Օմանի անուամբ։ Բայց առ այժմ Իրլանտայի վրայ չկրնալ յարձակելով, յայտարարութիւն ըրած են թէ նախ Վրանտայի վրայ պիտի յարձակին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հաւասիկ նորակազմ Գանձուց ժողովին կանոնադրութիւնը որ կայսերական հրովարտակով հաստատուած է։

Յօդ. 1. Գանձուց ժողովը վերահաստատուած է։

Յօդ. 2. Գանձուց ժողովին նախագահութիւնը կայսերական կառավարութեան պաշտօնէից մէկը կը վարէ։ — Ժողովը երկու կարգ անդամներէ կը բաղկանայ։ Առաջին կարգէն են ելբմանից պաշտօնեայն, ընդհանուր պարտուց կառավարիչը, առևտրական գործոց և Էվգաֆի պաշտօնեայները, անուղղակի հարկաց ընդհանուր վերատեսուչը, թղթատարութեանց և հեռագրաց ընդհանուր վերատեսուչը, որք իրենց պաշտօնին զօրութեամբը պիտի նստին այս ժողովին մէջ։ Երկրորդ կարգէն են մնայուն անդամները՝ զորս վեհափառ Կայսրը կ'անուանէ։

Յօդ. 3. Գանձուց ժողովին պաշտօնն է։ 1. Տերութեան բոլոր եկամտից հաւաքումը փութացընելու և անոնց կանոնաւոր և ամբողջ մուտքը ապահովելու միջոցներուն վրայ խորհիլ։ 2. Այն եկամուտները աւելցընելու, և հասարակաց հարստութեան ու բարօրութեան աճումն հանուելիք եկամտից նոր աղբիւրներ դտնելու և հասարակաց հարստութեան աճումը դիւրացընելու միջոցները խորհիլ թէ՛ վաճառականութիւնն ու երկրագործութիւնը զարդացընելով, թէ՛ հաղորդակցութեան ճանապարհներ բանալով, և թէ՛ այս զանազան նպատակներն յառաջատանելու համար միջնորդութեան ծառայելիք ընկերութիւններ դտնելով և հրաւիրելով։ 3. Հանքայ, անտառայ և ուրիշ ամեն տեսակ արքունի սեպհականութեանց վարչութեան մէջ մտցընելիք բարելաւութեան և այս եկամտից աղբիւրներն օգտակար ընելով ելբմանից վարչութեան ընթացքը դիւրացընելու համար հարկաւոր եղած միջոցներուն և գործողութեանց վրայ խորհիլ։ 4. Տերութեան եկամուտները տերութեան ճշմարիտ պիտոյիցը գործածելու կանոններու փայ խորհիլ, միանգամայն ընդհանուր ծախուց մէջ խնայութիւն պահելով։ Ժողովը նաև պաշտօն ունի իրեն շինած կանոններուն հաւատարիմ գործադրութեանը հսկել, և Մեծ Եպարքոսին տեղեկութիւն տալ որպէս զի հարկ եղած ազդարարութիւններն ու պատուէրներն ընէ։

Յօդ. 4. Ժողովն իր ձեռնհասութեան վերաբերեալ նիւթոց վրայ կանոններ խորհելու և շինելու իշխանութիւն ունի։ Միանգամայն կը քննէ այն կանոնադրութիւնները՝ որ Ռ. Դանէն ուղղակի կամ այլ և այլ պաշտօնատանց մուտքենէ։ Մէքսիկայի Մաքսիմիլիանոս կայսրն ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեր է, որով Մէքսիկայի մէջ հասարակապետութիւնը վերցած համարելով կը ծանուցանէ թէ այսուհետև ինքն'ի ձեռին բռնուած հասարակապետականները զինուորական տեսակի մ' առջև դատուելով, եթէ մեղապարտ ելնեն՝ քսան և չորս ժամու մէջ հրացանի պիտի բռնուին։ Ֆենիեանները Ֆիլատելֆիայի մէջ մեծ ժողով մը դումարելով, Միացեալ Նահանգաց սահմանադրութեան վրայ հիմնեալ իրաւական հասարակապետութիւն մը կազմուած հրատարակեր են, և նախագահ մ'ալ ընտրեր են Օմանի անուամբ։ Բայց առ այժմ Իրլանտայի վրայ չկրնալ յարձակելով, յայտարարութիւն ըրած են թէ նախ Վրանտայի վրայ պիտի յարձակին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հաւասիկ նորակազմ Գանձուց ժողովին կանոնադրութիւնը որ կայսերական հրովարտակով հաստատուած է։

Յօդ. 1. Գանձուց ժողովը վերահաստատուած է։

Յօդ. 2. Գանձուց ժողովին նախագահութիւնը կայսերական կառավարութեան պաշտօնէից մէկը կը վարէ։ — Ժողովը երկու կարգ անդամներէ կը բաղկանայ։ Առաջին կարգէն են ելբմանից պաշտօնեայն, ընդհանուր պարտուց կառավարիչը, առևտրական գործոց և Էվգաֆի պաշտօնեայները, անուղղակի հարկաց ընդհանուր վերատեսուչը, թղթատարութեանց և հեռագրաց ընդհանուր վերատեսուչը, որք իրենց պաշտօնին զօրութեամբը պիտի նստին այս ժողովին մէջ։ Երկրորդ կարգէն են մնայուն անդամները՝ զորս վեհափառ Կայսրը կ'անուանէ։

Յօդ. 3. Գանձուց ժողովին պաշտօնն է։ 1. Տերութեան բոլոր եկամտից հաւաքումը փութացընելու և անոնց կանոնաւոր և ամբողջ մուտքը ապահովելու միջոցներուն վրայ խորհիլ։ 2. Այն եկամուտները աւելցընելու, և հասարակաց հարստութեան ու բարօրութեան աճումն հանուելիք եկամտից նոր աղբիւրներ դտնելու և հասարակաց հարստութեան աճումը դիւրացընելու միջոցները խորհիլ թէ՛ վաճառականութիւնն ու երկրագործութիւնը զարդացընելով, թէ՛ հաղորդակցութեան ճանապարհներ բանալով, և թէ՛ այս զանազան նպատակներն յառաջատանելու համար միջնորդութեան ծառայելիք ընկերութիւններ դտնելով և հրաւիրելով։ 3. Հանքայ, անտառայ և ուրիշ ամեն տեսակ արքունի սեպհականութեանց վարչութեան մէջ մտցընելիք բարելաւութեան և այս եկամտից աղբիւրներն օգտակար ընելով ելբմանից վարչութեան ընթացքը դիւրացընելու համար հարկաւոր եղած միջոցներուն և գործողութեանց վրայ խորհիլ։ 4. Տերութեան եկամուտները տերութեան ճշմարիտ պիտոյիցը գործածելու կանոններու փայ խորհիլ, միանգամայն ընդհանուր ծախուց մէջ խնայութիւն պահելով։ Ժողովը նաև պաշտօն ունի իրեն շինած կանոններուն հաւատարիմ գործադրութեանը հսկել, և Մեծ Եպարքոսին տեղեկութիւն տալ որպէս զի հարկ եղած ազդարարութիւններն ու պատուէրներն ընէ։

Յօդ. 4. Ժողովն իր ձեռնհասութեան վերաբերեալ նիւթոց վրայ կանոններ խորհելու և շինելու իշխանութիւն ունի։ Միանգամայն կը քննէ այն կանոնադրութիւնները՝ որ Ռ. Դանէն ուղղակի կամ այլ և այլ պաշտօնատանց կողմանէ իրեն յանձնուին, և իր դիտողութիւնն ու կարծիքը կուտայ այս նիւթոց վրայ։

Յօդ. 5. Ժողովին խորհրդածութեանց և քննութեանց արդիւնքը պարբունակող տեղեկագրերը Ռ. Դրան կը յանձնուին։ Այս արդիւնքը յետոյ պաշտօնէից խորհուրդէն քննուելով կայսերական հաւանութեան կը ներկայացուի և գործադրելի կըլլայ։

Յօդ. 6. Ժողովն իշխանութիւն ունի կեդրոնական վարչութենէն և գաւառական պաշտօնատարաց հետ հաղորդակցելու, իր քննած ու խորհած նիւթոց վրայ անոնցմէ տեղեկութիւններ ու բացատրութիւններ խնդրելու, և իր նախագահէն ստորագրեալ, կամ, ըստ պարագային, յանուն Մեծ Եպարքոսին իր դիւանէն շարագրեալ նամակներ անոնց ուղղելու, Գանձուց ժողովոյ թուագրութեամբ։

Յօդ. 7. Մնայուն անդամները նախագահին հետ մասնակից կըլլան ժողովին ամեն խորհրդոյն ու քննութեանցը։ Իսկ միւս անդամներէն իւրաքանչիւրն իր վարչութեանը վերաբերեալ խնդրոց մէջ ներկայ պիտի դտնուին ժողովին խորհրդոյը։ Ժողովին որոշումները բոլոր անդամոց ներկայութեամբը պիտի տրուին, որք ժողովէն ելած բոլոր տեղեկագրերն ու կանոնները պիտի ստորագրեն։ Մնայուն անդամներն ամեն օր ներկայ պիտի դտնուին ժողովին նիստերուն։ Ժողովը շաբաթը մէկ կամ երկու անդամ ընդհանուր նիստ կընէ։

Յօդ. 8. Տերութեան ելբմանից վերաբերեալ նիւթոց քննութեան և վճռաբանութեան մէջ, ժողովը կրնայ, եթէ հարկ ըլլայ, ուրիշ վարչութեանց դլխաւորները կամ պաշտօնատարներն ալ իր նիստերուն հրաւիրել։

Յօդ. 9. Ժողովը կրնայ իր մէկ կամ միւս կարգէ անդամներէն բաղկացեալ մասնաժողովներ կազմել իր խորհրդածութեանց նիւթ եղող խնդրոց վրայ խորին և հասուն քննութիւններ ընելու համար։ Միանգամայն կրնայ առժամանակեայ կերպով նոյն մասնաժողովներուն մէջ դնել այնպիսի ձեռնհաս անձինք՝ որոց գործակցութիւնն օգտակար կերևի իրեն։

Մայրաքաղաքիս Ժուռնալ լրագրին Պ. սեմ. Գ. Աղթոն էֆէնտին կայսերական թղթատարութեանց ընդհանուր վերատեսուչ անուանելուն վրայ հեռևեալ արդարացի խորհրդածութիւնները կընէ։

« Հեռագրաց ընդհանուր վերատեսուչ Աղթոն էֆէնտին միանգամայն թղթատարութեանց վերատեսուչ անուանելը յայտնի կը ցուցնէ թէ կայսերական կառավարութիւնն հաստատ դիտաւորութիւն ունի՝ տերութեան պաշտամանց այս ճիւղը՝ որ մինչև վերջին ժամանակներս մոռացութեան մէջ մնացեր էր, իր պարտուպատշաճ բարձրութեանը հասցընելու։

« Այս ընտրութիւնը որչափ գրուատենք՝ քիչ է։ Մեն մարդ տեսաւ այն արագ յառաջդիմութիւնները զոր այս հանճարեղ պաշտօնատարը գիտցաւ տալ հեռագրաց կարևոր վարչութեան, որ այսօրուան օրս եւրոպական ուրիշ վարչութեանց հաւասարած է՝ սերտ յարաբերութեամբք անոնց հետ կապուած ըլլալով։ Ռոսիոյ Տաճկաստանի մէջ պարտող հեռագրական գիծերուն ընդարձակութիւնը՝ որք Պարսկաստան, Եւդիպտոս և Հնդկաստան Եւրոպայի հետ կը կապեն այնպիսի երկիրներէ անցնելով, ուր երկրագրական մեծամեծ և բազում դժուարութիւններ կան, և ուր շատ անգամ ճանրաւն վրայ գանձուոյ ժողովրդոց չարակամութեանն ու

X

թշնամութեանը հետ մաքառիլ հարկ է, կապացուցանէ թէ ամէն բան կրնայ ըլլալ երբոր պաշտօնի մը գլուխ եղողը՝ կառավարութեան ձեռնտուութեամբը զօրացած՝ չփարանիր դէմն ելած խոչընդոտներուն առջև։ Այս նկատումներն յոյս կուտան մեզ թէ թղթատարութեանց նոր վերատեսու չը՝ հասարակաց պաշտամանց այս կարևոր ճիւղին հարկաւոր եղած բարեկարգութիւններն ընդալով, նոյն վատահութեամբ ձեռնամուխ կըլլայ անոնց, և Տաճկաստանի զանազան թղթատարութեանց վարչութիւններն Ֆրանկ կեդրոնացընելու բաղձալի նպատակին կը հասնի։

———

Ընդհանրապէս ծանուցեր էինք թէ յառաջիկայ 1866 տարւոյն սկիզբէն Կ. Պոլսոյ մէջ տեղական թղթատարութիւն մը պիտի հաստատուի, որ մայրաքաղաքիս զանազան թաղերուն և արուարձանաց մէջ յարաբերութիւնները դիւրացընելով՝ թէ՛ վաճառականութեան և թէ՛ առհասարակ ժողովրդեան մեծ օգուտներ կրնայ մատակարարել։

Այս կարևոր հաստատութեան օրինաւոր և բարեկարգ վարչութեանը համար հետևեալ կանոնադրութիւնը շինուած է, որ հասարակաց տեղեկութեան արժանի և մանաւանդ հարկաւոր ըլլալուն համար կը փութանք ամբողջապէս հրատարակել։

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

ՏԵՂԱԿԱՆ ԹՂԹԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ

ՅՕԴ. 1. Տեղական թղթատարութեան պաշտօնը ճշդիւ պիտի հաճախուի ներկայ կանոնադրութեան մէջ բովանդակեալ ամէն պայմաններուն, ինչպէս նաև կայսերական Թղթատարութիւնը կարգադրող ներկայ կամ ապագայ ամէն հրամանագաց։

ՅՕԴ. 2. Տեղական թղթատարութիւնը՝ մայրաքաղաքիս, արուարձանաց, Վոսփորի երկու ափանց մինչև Եէնի Մահալլէ, Իսլամաց կղզիներուն և նաւահանգստին երկու եղերաց մինչև Այմէ-ֆանոյի բնակչաց մէջ թղթակցութեան միջոցները դիւրացընելու և արագացընելու նպատակաւ հաստատեալ ըլլալով, ձեռնարկողը պիտի կրնայ հարկաւոր դատէն չափ դրասենեակ և տուփ հաստատել։ սակայն 'ի սկզբան հաստատուելիք դրասենեակները տասնեւհինգէն պակաս չպիտի ըլլան, և տուփերն ալ՝ որոց դրուելու տեղերը կայսերական թղթատարութեանց վերատեսչութեան կողմանէ պիտի նշանակուին, ելնելք հարիւրէն պակաս չպիտի ըլլան։

ՅՕԴ. 3. Ցուփերուն մէջ ձգուած նամակներուն հասցէին վայ որոշ և դիւրընթեռնելի կերպով պիտի նշանակուին։

(Ա.) Նամակընկալին անունն ու որոշեալ հանդամանքը։

(Բ.) Նամակին երթալիք տեղը։

(Գ.) Թաղին և փողոցին անունը, ինչպէս նաև տանը կամ խանութին թուահամարը։

Պարզ նամակի մը ծանրութիւնը 5 արամէ։

Նամակները՝ հրատարակուելիք և կախուելիք յատուկ սակագնին համեմատ 20 փարա թղթատարութեան ծախք պիտի վճարեն երթալիք տեղերուն սահմանց (մասուրներուն) համար։ իսկ ուրիշներուն (հեռաւորներուն) համար 40 փարա։ Հինգ արամէն աւելի կշռող նամակները՝ իւրաքանչիւր 5 արամի կամ աւելցած կոտորակներուն համար նամակատէրն մ'աւելի պիտի վճարեն։

Տեղական թղթատարութեան յանձնուած լրագիրները՝ երբոր հասարակութեան կողմէն տրուին և ոչ հրատարակիչներէն՝ 5 փարա պիտի վճարեն իւրաքանչիւր թերթի համար, ուր որ ալ ըլլայ երթալիք տեղը։

ՅՕԴ. 4. Հասարակութիւնը ազատ պիտի ըլլայ նամակներուն զինք կանխաւ վճարելու կամ թող տալու որ ստացողը վճարէ։ Այս վերջին պարագային մէջ կրկնապատիկ պիտի վճարուի։ Իսկ լրագրաց և ուրիշ տպեալ գրոց փոխադրագինը միշտ կանխիկ պիտի վճարուի։

ՅՕԴ. 5. Տեղական թղթատարութեան գործածութեանը համար երեքանակ կանխավճարման գրոշմաթուղթեր կամ նամակագրոշմներ սահմանուած են։

Կապոյտ, 5 փարանոց։

Կանանչ, 20 փարանոց։

Կարմիր, 40 փարանոց։

Երբոր տեսակներն աւելցընելու կամ գոյները փոխելու անհրաժեշտութիւն մ'ըլլայ՝ թղթատարութեանց ընդհանուր վերատեսչութեան դիտութեամբն ու հաւանութեամբը, ասիս մ'առաջ հասարակութեան պիտի ծանուցուի լրագրաց միջոցաւ։

ՅՕԴ. 6. Տեղական թղթատարութեան ձեռնարկուն պիտի կրնայ մայրաքաղաքիս լրագրաց հրատարակիչներուն հետ սակարկութիւն և պայմանագրութիւն ընել լրագրերուն բաժանուելոց առնը կամ խանութները թղթատանելու համար։ Այս պարագային մէջ լրագրաց վրայ յատուկ գրոշմ մը պիտի դարնուի ազատութեամբ փոխադրուելու համար։

ՅՕԴ. 7. Տեղական թղթատարութեան բանած բոլոր տեղերուն ընդհանուր սակագինը պիտի տպուի և մայրաքաղաքիս արուարձանաց դլխաւոր փողոցներուն մէջ, ամէն դրասենեակաց մէջ և ամէն տուփերուն քովը պիտի կախուի։

ՅՕԴ. 8. Ձեռնարկուն չպիտի կրնայ իրեն արուած սակագինը փոխել կամ չափաւորել՝ մինչև որ կայսերական թղթատարութեանց ընդհանուր վերատեսչութեան հաւանութիւնը կանխաւ չստանայ։

ՅՕԴ. 9. Բացարձակապէս արգիլեալ է հասարակութեան նամակներուն կամ նամակաց ծրարներուն մէջ թղթադրամ, արժէթուղթ, ոսկի կամ արծաթ դրամ և կամ ուրիշ որ և է արժէքաւոր նիւթ դնել։ Այս արգելքը եթէ մանկ չըլլալի և կորուստ մը ըլլայ, բողոք կամ պահանջ չպիտի ընդունուի ձեռնարկուէն։

ՅՕԴ. 10. Նամակ զրկող մը եթէ ուզէ իր նամակը յատուկ յանձնարարութեամբ զրկել, պէտք է որ տեղական թղթատարութեան դրասենեակներուն յանձնէ և կրկին վճարէ՝ ստացագիր մ'ընդունելով, և նամակն ալ զրկուած անձին տրուած ժամանակ ստացագիր մը պիտի առնուի անպատճառ։

ՅՕԴ. 11. Թղթատարներուն կամ թղթատարութեան որ և է գործակատարներուն բացարձակապէս արգիլեալ է դրասենեակներուն յանձնուած կամ տուփերը ձգուած կնքեալ նամակները կամ գօտիով ծրարուած թուղթերը քակել կամ բանալ։ Եթէ նամակներու հարկ եղած գաղտնիքը լուծուի, յանցաւորը կայսերական թղթատարութիւնը սահմանադրող օրինաց և կանոնաց համեմատ պիտի պատժուի։ (Պատժ. օրին. Գլ. Թ. յօդ. 119)։

ՅՕԴ. 12. Հասարակութիւնը կրնայ տէրութեան գաւառները զրկուելիք նամակներ ձգել տեղական թղթատարութեան տուփերուն մէջ՝ այս յատուկ պայմանաւ որ այն նամակներուն փոխադրութեան դինը կանխաւ վճարուած ըլլայ ընդհանուր թղթատարութեանց սակագնին համեմատ։ միանգամայն քաղաքին մէջ փոխադրութեան գինն ալ զատ պիտի վճարուի։

ՅՕԴ. 13. Երբոր յատուկ յանձնարարութեամբ արուած նամակ մը կորսուի, մեթէ կորուստը կարգէ դուրս եւ աննահանջելի պատճառէ մը յառաջ եկած չէ, ձեռնարկուն հարիւր զուրուշ տուգանք պիտի վճարէ նամակին տիրոջը, եւ կորուսեալ նամակին յանձնարարութեամբ արուած ըլլալը հաստատող ստացագիրը եւ պիտի առնու։

ՅՕԴ. 14. Եթէ յանձնարարեալ նամակներ կամ ծրարներ բանաւոր պատճառաւ անհնար ըլլայ տեղը հասցընել, զրկողին պիտի դարձուի, եւ դրասենեակին կողմէն անոր արուած ստացագիրը եւ պիտի առնուի։

ՅՕԴ. 15. Ձեռնարկուն լրագրաց միջոցաւ կամ ուրիշ որ եւ է տեսակ ազդարարութեամբ հասարակութեան պիտի ծանուցանէ դրասենեակներուն բացման եւ փակման ժամերը, տուփերուն բարձման ժամերը եւ ուրիշ որ եւ է բաներ՝ որ հասարակութեան տեղեկութեանը արժանի են։ Իսկ փոփոխութիւն մ'եղած ժամանակ՝ ձեռնարկուն դմնէ չարաթ մ'առաջ պիտի ծանուցանէ հասարակութեան։

ՅՕԴ. 16. Ամէն մարդ կրնայ իր ապահովին կամ ուրիշ որ եւ է անձի ձեռք նամակ զրկել ուզած տեղը։ բայց խստիւ արգիլեալ է հասարակութեան վերաբերեալ նամակներ առնուլ կամ բաժնել վարձով եւ այսպէս տեղական թղթատարութեան իրաւանցն ու արտօնութեանցը վնաս բերելիք ձեռնարկութիւն մ'ընել։ Այս արգելքին հակառակ վարուողը պիտի արգիլուի եւ դատաստանի քաշուի տեղական թղթատարութեան ձեռնարկուէն։

Մնացեալը հետևեալ թուով։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ

Անգղիոյ Լուսնոյ պաշտօնեայ Պ. Կէսպսթրն, Կասկով քաղաքն այցելութեան երթալով, վաճառականաց ժողովն իրեն ուղերձ մը մատոյց՝ յոյս յայտնելով թէ խորհրդարանին առաջիկայ նիստին մէջ կառավարութիւնն ընտրութեան իրաւունքն ընդարձակելու դործն 'ի գլուխ պիտի հանէ։ «Անկէ աւելի մեծ միջոց մը չկրնար ըլլալ, կըսեն, մեր քաղաքացիները կրթելու եւ ընկերութեան ամէն կարգերուն մէջ խաղաղութիւնը եւ փոխադարձ հաշտութիւն հաստատելու համար։»

Պ. Կէսսթրն պատասխանեց թէ ինչ բարեկարգութեան պիտոյք որ կ'զգացուի ազատ վիճաբանութիւն չնորհիւ՝ ըստ արդարութեան պիտի կատարի, եւ յարեց թէ ինքն համոզուած է որ խորհրդարանը խստեմութեամբ ուշադրութեան պիտի առնու ընտրութեան իրաւանց խնդիրը։

Քաղաքականական պալատին մէջ ալ Կասկովի քաղաքագետին պատասխանելով, երկայն ատենաբանութիւն մ'ըրաւ, որուն մէջէն հետեւեալ խօսքերը կը քաղենք։

«Այս երկրին (Անդղիոյ) յատուկ եղած է որ ժողովուրդը դարերէ 'ի վեր վարժուած է այն խորհրդոց եւ գործողութեանց՝ զորս միայն կանոնաւոր ազատութիւնը կրնայ տալ։ Այս տեսակ հասարակաց կրթութեան մէկ երջանիկ արդասիքն ալ այն է որ երկրին բարօրութիւնը ոչ եւս այս կամ այն մարդէն կախեալէ։»

Ցետոյ լորդ Ռըսսըլի վրայ խօսելով ըսաւ.

«Լորդ Ռըսսըլ ըստ ինքեան գրաւական եւ խոստումն մ'է ժողովրդեան առջեւ։ ըստ որում բրիտանական ազատութեան եւ օրինաց համար երկար ժամանակ մաքառած է՝ զանոնք առաւել եւս զօրացընելու դիտմամբ, եւ հիմա անհնար է որ բռնաբարէ այն իրաւունքը զոր ձգած է իր հայրենակցաց սիրտերուն մէջ։»

Նոր բարեկարգութեանց վրայ ալ հետեւեալ խօսքերն ըսաւ.

«Մեր յիշողութեան ներկայացած չըրջանին մէջ տեսանք ժողովրդական ընտրութեանց իրաւունքն ընդարձակուած (1832 ին), դատաստարակութիւնն յանչափս տարածուած հանգերձ կրօնից սրբութեան եւ խղճի ազատութեան յարգանօք, կրօնական խտրութիւններն անհետացած, ընկերական ծանր խնդիրները եւս քան զեւս կարեւոր համարուած, արոց բաչխանեղանակը վերաքննուած, եւ այս ամէն փոփոխութիւններն 'ի գլուխ հանուած՝ մի միայն մէկ մեծ նպատակի մը համար, այն է հաղորդակցութեան ազատութիւնը՝ ոչ միայն մեր հասարակութեան զանազան անդամոց՝ այլ եւ մարդկային մեծ ընդհանրութեան աշխարհի ազգաց մէջ։ Խմբերիատարդ հասակէս քաղաքական կուսակցութեանց վէճերուն մասնակից եղած եմ, եւ կրնայ ըլլալ որ տակաւին մասնակցիմ։ Ես անոնցմէ չեմ խորշիր, ոչ ալ անոնց արժէքը կը փոքրեմ։ Կուսակցութեանց ձեւակերպութեան միջոցովն է որ միայն իբրեւ ընդհանուր կանոնով փորձառութեան հասուն համոզումներն իրենց վերջնական բացատրութիւնը կ'ստանան օրինաց եւ սովորութեանց կարգը մտնելով։ Բայց կուսակցութիւնը գործիք մ'է միայն իրմէ առաւել վսեմագոյն վաճառներու համար գործածուած, որք են մեր հայրենեաց զօրութիւնը, երջանկութիւնն ու բարգաւաճումը։»

ՊԵԼՃԻՔԱ

Եւրոպայի ուսումնականներն այս օրերս Պելճիքայի Լիէժ քաղաքը ժողով դումարելով՝ հրաւէր գրած են ամէն ազգէ դիտութեանց եւ գրականութեան մէջ երեւելի հանդիսացող անձանց։ Վիքթոր Հիւկօ, անձամբ չկրնալով երթալ, հետեւեալ նամակը գրեր է։

«Ձեր ուսումնականաց ժողովը վսեմ գործի մը ձեռք զարկած էր։ գուք դարուս հետ համամտութեամբ յառաջ կերթաք։ Դուք շարժման ազացոյց կուտաք, եւ լաւ կընէք։ Դպրոցաց եղբայրութեամբը ժողովրդոց եղբայրութիւնը կը ծանուցանէք։ մեր վաղեան համար երեւակայածը դուք այսօր յարդիւնս կածէք։ Ցառաջապահներն որոնք պիտի ըլլան՝ եթէ ոչ դուք, Երիտասարդք։ Ազգաց միութիւնը, փիլիսոփայից եւ իմաստնոց այն մեծ եւ տակաւին հեռաւոր նպատակը այժմէն կերեւի 'ի ձեզ։ Կը գովեմ ձեր սիրոյ եւ հաշտութեան գործը եւ մարդոց խաղաղութեան գաչինքը՝ զոր մեր մանկունքն իրենց մէջ կը հաստատեն։ Կը սիրեմ եւրիտասարդութեան ազատային հոգեւոր ցնծացած նմանութիւնը։

«Մեր առջեւ դուռ մը բացուած է որուն վրայ կը կարդացուի. Հաշտութիւն, լոյս եւ ազատութիւն։ Դուք նախ անցէք այն յառաջդիմութեան յաղթական կամարէն, որուն արժանի էք։»

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Պ. Ժիւլ-Սիմոն՝ գաղղիացի փիլիսոփան ալ՝ իր չերմ ազատն պատգամները բացատրելով կը յորդորէ երիտասարդ ուսումնականներն որ իրենց ընթացքով ապիտակահեր ծերոց խմաստութեան օրինակ ըլլան, եւ արդարութենէ, հաշտութենէ ու ներողութենէ չհեռանան։ «Երիտասարդութիւնը գեղեցկացընողը, կըսէ, մեծ սկզբանց համար ունեցած եռանդն է. արդ՝ որոմենաւ մէկեղ ժողոված էք, առաջադրեցէք որ ձեր բոլոր կենաց մէջ սրտով երիտասարդ մնաք»։

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՆԱԽՈՐԴ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Սահմանադրական սկզբանց մէկ կարևոր ճիւղն ալ վարչութեան ամէն մէկ գործողութեանց հրատարակութիւնն է, որով ոչ եւս գործերը խաւարին մէջ կը կատարուին, այլ արեւպական լուսոյն առջեւ յերեւան կուգան եւ անոնց ճշդիւ արժէքը կը տեսնուի։ Ընդհանուր կառավարութեան կողմանէ ամէն տարի ազգային խորհրդարանին ներկայացուած գրուածներն ահագին հատորներու կը հասնին։ եւ խնդիր մը չկայ, որուն վերաբերեալ ամենափոքր մէկ թղթակցութիւնն ալ հրատարակուած չարուի։ Այն անթիւ գրուածոց բոլորն ալ թուահամարներով դասակարգուած, եւ այնպիսի կանոնաւորութեամբ ներկայացուած են, որուն կրնանք ըսել թէ եւ օ՛չ մէկ տերութիւն մ'ալ կրցած է հասնիլ մինչև հիմայ։ Օսմանեան կայսերական կառավարութիւնն ալ, քանի որ բարեկարգութեանց շրջանին մէջ մտած է, մանաւանդ այս երեքի տարիներս, իր ամէն կարևոր գործողութիւնները հրատարակութեան միջոցաւ հասարակաց աչքին առջև դնել կը փութայ։ Այս օրինակները եւ հասարակաց կարծիքը գոհացընելու անհրաժեշտ պէտքը վայրկեան մ'անգամ չէին ներեր որ մեր ազգային վարչութիւնն ալ հրատարակութեան միջոցն ընդունելու վարանէր։ Սահմանադրութիւնը՝ փոխադարձ համարաւորութիւն կը պահանջէ։ խորհուրդներն ու հոգաբարձութիւններն իրենց իշխանութիւնը Ռաղ. ժողովէն առած ըլլալով՝ անոր պատասխանատու են, ինչպէս որ Ռաղ. ժողովն ալ երեսփոխանութեան, եւ այս վերջինն ալ ընդհանուր ազգին պատասխանատու է։ Պէտք է որ այս սահմանադրական մարմնոց ամէն մէկը՝ պայմանեալ ժամանակի մը մէջ՝ իրմէ վերագանուած իշխանութեանները կայացուցած գրաւոր համարատուութիւններն հրատարակութեան հատորներ հանեն, որպէս զի ազգը հասկնայ թէ ինչ բանով զբաղած է իր վարչութիւնը, եւ մեզնէ եւս եւ կողմերն ալ վաւերական ազդեցութիւնն ունենան մեր օրերուն ազգային պատմութեան համար։ Սակայն նիւթական եւ բարոյական երկու կարևոր օգուտներ յառաջ կուգան, զորս ամենայն ոք կրնայ ըմբռնել։

Զո՞հ ենք ուրեմն որ նախկին Ռաղ. ժողովոյ կողմանէ ազգային երեսփոխանութեան ներկայացած տեղեկագիրը վայելուչ և մաքուր ոսպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայուած է։ Բայց կը հարցընենք թէ ինչո՞ւ համար հրատարակութեան միջոցն ընդհանրապէս չպիտի ընդունուի։ ինչո՞ւ համար ամէն մէկ խորհրդոց և հոգաբարձութեանց կողմէն Ռաղ. ժողովոյ ներկայացած տեղեկագիրներն ալ չպիտի տպագրուին։ ինչո՞ւ համար դաւառներն ալ այսպէս մութին մէջ մնալը պիտի շարունակեն, և իրենց գործերը շատ անգամ մեղի անծանօթ ըլլան, որպէս թէ հակոտնեայ աշխարհէն ալ հեռու տեղ մը գտնուած ըլլային։ Եւ իսկ Ընդհանուր ժողովն ալ մինթէ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած չըլլա՞ր ազգին, եթէ փոխանակ իր նիստերուն տատնդրութիւնները ցեղակեր և դիւրեղծանելի տուն մարներու մէջ պահելու, իր գիւանին գործակցութեամբը գանոնք հրատարակել տայ։ Սոյդ է որ Ուսումնական խորհուրդը և քանի մը թաղական խորհուրդներ, ինչպէս նաև Ռաղ. ժողովն արդէն իրենց տեղեկագրերը կը հրատարակեն, բայց այս գրութիւնը կատարելագործելու համար տակաւին պակասներ շատ կան, զորս պէտք էր նշանակել։

Դա՛ռ հիմայ մանաւանդ նախկին Ռաղ. ժողովոյ տեղեկագրին վերայ խօսելու։ բայց առանց երկայն հատուածներ յառաջ բերելու՝ քանի մը կարևոր խնդրոց վրայ խորհրդածել հարկ կը համարիմք։ Նշանակութեան արժանի կեա մ'է որ 1863 հոկտ. 7ին սահմանադրապէս կազմուած առաջին Ռաղ. ժողովն իր պաշտօնը հաղիւ կրցաւ ինն ամիս շարունակել մինչև 1864 յունիսի վերջերը, և «իր անդամոց մէջ ծագած ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ և հրաժարմանց պատճառաւ» իր պայմանաժամէն յառաջ լուծուելով, երկրորդ Ռաղ. ժողովը վերակազմուեցաւ, որոյ 'ի պատիւ պէտք է ըսել թէ իր պաշտօնը կրցաւ մինչև Սահմանադրութեան պահանջած պայմանաժամը շարունակել։ Այս տարուան մայիս ամսոյն մէջ կազմուած Ռաղ. ժողովը երրորդն էր իր կարգին մէջ։ գժբաղդաբար, ինչպէս յայտնի է, այս ալ ասնամանաձայնութեանց և հրաժարմանց պատճառաւ չկրցաւ յառաջ երթալ, և ահա երկու տարուան մէջ այս չորրորդ Ռաղ. ժողովն է որ պիտի կազմուի։ Ինչ խրատ և ինչ օրինակ։

Ռաղ. ժողովոյ անդործութեանը վրայ ալ ամենէն աւելի ցաւելով՝ չէինք կրնար մինակ դայն պատասխանատու ճանչնալ իրաց այսչափ ընթացքին, ուստի մեր վերջին փէտր 13 թուով գրած մէկ յօդուածին մէջ, «զոր հայ օրագիր մ'այնչափ այլանդակ կերպով պիտի աղճատէր յետոյ,» կըսէինք. «Ինչո՞ւ համար ըսել թէ Ռաղ. ժողովն այս ինչ կամ այն ինչ ժողովոյ գործն ալ ինք տեսնել կուզէ, քանի որ այն ժողովոյ անդամներն իրենց պարտուց և իրաւանց տէր չեն կենար, հապա։ Մէր այս խօսքերուն կատարեալ ճշմարտութիւն մ'ըլլալը Ռաղ. ժողովոյ տեղեկագիրն այսպէս կատարեալ ճշմարտութիւն մ'ըլլալը Ռաղ. ժողովոյ տեղեկագրին ոսպագրութեան մէջ հրատարակուելու համար։»

Մինչդեռ Ռաղ. ժողովը, կըսէ, մեկ կողմէն հանրական, դաւառական, թաղական եւ մասնաւոր բազմաթիւ գործեր ըստ Սահմանադրութեան անօրինելու կաչխատէր, միւս կողմէն ցաւօք սրտի կը նկատէր որ իրեն թեւակից ճիւղերէն մեծ մասն ըստ օրինի չէին գործեր, եւ անոնց այս անգործունեայ վիճակը վարչական մեքենային խանգարման երբեմն տեղի կուտար։»

Միթէ ասիկայ բացայայտ չէ՞։

Բայց արդարութիւնը՝ որուն հետեւեալ տողերը կուղղէ լրտ Պալլրն անգլիացի մեծանուն բանաստեղծը՝

Եւ գու որ ոչն թողեր երբէք մարդկանս
չարեաց
Զարդարութեանն վրիպել նրժար եվ մեծ
Նեմեսիս։

այսպէս Ռաղ. ժողովին ձեռօք կուզէ վերջին ազգային երեսփոխանութեան եւ բոլոր ազգին առջև՝ հիմայ հինցած՝ բայց քանի մ'ամիս առաջ Մասիսի համար վերոյիշեալ թերթին կողմանէ քրէական յանցանք համարուած խնդրոյ մը նժարը։

«Իսկ գանձապահ Մամեանի խնդիրը՝ որուն հետզհետէ ստացած այլ եւ այլ կերպարանքը տաղտալի կըլլայ նկարագրել, 'ի վերջէ Ռաղ. քաղաքական ժողովոյ եւ Կլումբոյ հոգաբարձութեան անդամոց ոմանց առջեւ Ցտեսական խորհուրդը քննելով իր տեղեկագրովը հերքեց տնտեսական անդամի մը՝ կողմէն անոր գէմ եղած ամբաստանութիւնները, եւ հաստատեց յիշեալ ամբաստանելոյն հաւատարմութիւնը, անպարտութիւնը, եւ կեդրոնական մասուկին օրական տումարներուն՝ թէ եւ անկանոն ըստ վաղեմի սովորութեան՝ անխարդախութիւնը։»

Յաւալի է որ այս «ներքին շփոթութեանց» պատճառաւ Ցտեսական խորհուրդը չէ կրցեր Ռաղ. ժողովին օրինաւոր երեսփոխանութեան, և այս վերջինն ալ ընդհանուր ազգին պատասխանատու է։ Պէտք է որ այս սահմանադրական մարմնոց ամէն մէկը՝ պայմանեալ ժամանակի մը մէջ՝ իրմէ վերագանուած իշխանութեանները կայացուցած գրաւոր համարատուութիւններն հրատարակութեան հատորներ հանեն, որպէս զի ազգը հասկնայ թէ ինչ բանով զբաղած է իր վարչութիւնը, և մեզնէ եւս եւ կողմերն ալ վաւերական ազդեցութիւնն ունենան մեր օրերուն ազգային պատմութեան համար։ Սակայն նիւթական եւ բարոյական երկու կարևոր օգուտներ յառաջ կուգան, զորս ամենայն ոք կրնայ ըմբռնել։

Զո՞հ ենք ուրեմն որ նախկին Ռաղ. ժողովոյ կողմանէ ազգային երեսփոխանութեան ներկայացած տեղեկագիրը վայելուչ և մաքուր ոսպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայուած է։ Բայց կը հարցընենք թէ ինչո՞ւ համար հրատարակութեան միջոցն ընդհանրապէս չպիտի ընդունուի։ ինչո՞ւ համար ամէն մէկ խորհրդոց և հոգաբարձութեանց կողմէն Ռաղ. ժողովոյ ներկայացած տեղեկագիրներն ալ չպիտի տպագրուին։ ինչո՞ւ համար դաւառներն ալ այսպէս մութին մէջ մնալը պիտի շարունակեն, և իրենց գործերը շատ անգամ մեզի անծանօթ ըլլան, որպէս թէ հակոտնեայ աշխարհէն ալ հեռու տեղ մը գտնուած ըլլային։ Եւ իսկ Ընդհանուր ժողովն ալ մինթէ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած չըլլա՞ր ազգին, եթէ փոխանակ իր նիստերուն տատնդրութիւնները ցեղակեր և դիւրեղծանելի տուներու մէջ պահելու, իր գիւանին գործակցութեամբը գանոնք հրատարակել տայ։ Սոյդ է որ Ուսումնական խորհուրդը և քանի մը թաղական խորհուրդներ, ինչպէս նաև Ռաղ. ժողովն արդէն իրենց տեղեկագրերը կը հրատարակեն, բայց այս գրութիւնը կատարելագործելու համար տակաւին պակասներ շատ կան, զորս պէտք էր նշանակել։

Դա՛ռ հիմայ մանաւանդ նախկին Ռաղ. ժողովոյ տեղեկագրին վերայ խօսելու։ բայց առանց երկայն հատուածներ յառաջ բերելու՝ քանի մը կարևոր խնդրոց վրայ խորհրդածել հարկ կը համարիմք։ Նշանակութեան արժանի կեա մ'է որ 1863 հոկտ. 7ին սահմանադրապէս կազմուած առաջին Ռաղ. ժողովն իր պաշտօնը հաղիւ կրցաւ ինն ամիս շարունակել մինչև 1864 յունիսի վերջերը, և «իր անդամոց մէջ ծագած ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ և հրաժարմանց պատճառաւ» իր պայմանաժամէն յառաջ լուծուելով, երկրորդ Ռաղ. ժողովը վերակազմուեցաւ, որոյ 'ի պատիւ պէտք է ըսել թէ իր պաշտօնը կրցաւ մինչև Սահմանադրութեան պահանջած պայմանաժամը շարունակել։ Այս տարուան մայիս ամսոյն մէջ կազմուած Ռաղ. ժողովը երրորդն էր իր կարգին մէջ։ գժբաղդաբար, ինչպէս յայտնի է, այս ալ ասնամանաձայնութեանց և հրաժարմանց պատճառաւ չկրցաւ յառաջ երթալ, և ահա երկու տարուան մէջ այս չորրորդ Ռաղ. ժողովն է որ պիտի կազմուի։ Ինչ խրատ և ինչ օրինակ։

Ռաղ. ժողովոյ անդործութեանը վրայ ալ ամենէն աւելի ցաւելով՝ չէինք կրնար մինակ դայն պատասխանատու ճանչնալ իրաց այսչափ ընթացքին, ուստի մեր վերջին փէտր 13 թուով գրած մէկ յօդուածին մէջ, «զոր հայ օրագիր մ'այնչափ այլանդակ կերպով պիտի աղճատէր յետոյ,» կըսէինք. «Ինչո՞ւ համար ըսել թէ Ռաղ. ժողովն այս ինչ կամ այն ինչ ժողովոյ գործն ալ ինք տեսնել կուզէ, քանի որ այն ժողովոյ անդամներն իրենց պարտուց և իրաւանց տէր չեն կենար, հապա։ Մէր այս խօսքերուն կատարեալ ճշմարտութիւն մ'ըլլալը Ռաղ. ժողովոյ տեղեկագրին պատասխանատու է։»

Մինչդեռ Ռաղ. ժողովը, կըսէ, մեկ կողմէն հանրական, դաւառական, թաղական եւ մասնաւոր բազմաթիւ գործեր ըստ Սահմանադրութեան անօրինելու կաչխատէր, միւս կողմէն ցաւօք սրտի կը նկատէր որ իրեն թեւակից ճիւղերէն մեծ մասն ըստ օրինի չէին գործեր, եւ անոնց այս անգործունեայ վիճակը վարչական մեքենային խանգարման երբեմն տեղի կուտար։»

Միթէ ասիկայ բացայայտ չէ՞։

Բայց արդարութիւնը՝ որուն հետեւեալ տողերը կուղղէ լրտ Պալլրն անգլիացի մեծանուն բանաստեղծը՝

Եւ գու որ ոչն թողեր երբէք մարդկանս
չարեաց
Զարդարութեանն վրիպել նրժար եվ մեծ
Նեմեսիս։

այսպէս Ռաղ. ժողովին ձեռօք կուզէ վերջին ազգային երեսփոխանութեան եւ բոլոր ազգին առջև՝ հիմայ հինցած՝ բայց քանի մ'ամիս առաջ Մասիսի համար վերոյիշեալ թերթին կողմանէ քրէական յանցանք համարուած խնդրոյ մը նժարը։

«Իսկ գանձապահ Մամեանի խնդիրը՝ որուն հետզհետէ ստացած այլ եւ այլ կերպարանքը տաղտալի կըլլայ նկարագրել, 'ի վերջէ Ռաղ. քաղաքական ժողովոյ եւ Կլումբոյ հոգաբարձութեան անդամոց ոմանց առջեւ Ցտեսական խորհուրդը քննելով իր տեղեկագրովը հերքեց տնտեսական անդամի մը՝ կողմէն անոր գէմ եղած ամբաստանութիւնները, եւ հաստատեց յիշեալ ամբաստանելոյն հաւատարմութիւնը, անպարտութիւնը, եւ կեդրոնական մասուկին օրական տումարներուն՝ թէ եւ անկանոն ըստ վաղեմի սովորութեան՝ անխարդախութիւնը։»

Յաւալի է որ այս «ներքին շփոթութեանց» պատճառաւ Ցտեսական խորհուրդը չէ կրցեր Ռաղ. ժողովին օրինաւոր երեսփոխանութեան, և այս վերջինն ալ ընդհանուր ազգին պատասխանատու է։ Պէտք է որ այս սահմանադրական մարմնոց ամէն մէկը՝ պայմանեալ ժամանակի մը մէջ՝ իրմէ վերագանուած իշխանութեանները կայացուցած գրաւոր համարատուութիւններն հրատարակութեան հատորներ հանեն, որպէս զի ազգը հասկնայ թէ ինչ բանով զբաղած է իր վարչութիւնը, և մեզնէ եւս եւ կողմերն ալ վաւերական ազդեցութիւնն ունենան մեր օրերուն ազգային պատմութեան համար։ Սակայն նիւթական եւ բարոյական երկու կարևոր օգուտներ յառաջ կուգան, զորս ամենայն ոք կրնայ ըմբռնել։

Զո՞հ ենք ուրեմն որ նախկին Ռաղ. ժողովոյ կողմանէ ազգային երեսփոխանութեան ներկայացած տեղեկագիրը վայելուչ և մաքուր ոսպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայուած է։ Բայց կը հարցընենք թէ ինչո՞ւ համար հրատարակութեան միջոցն ընդհանրապէս չպիտի ընդունուի։ ինչո՞ւ համար ամէն մէկ խորհրդոց և հոգաբարձութեանց կողմէն Ռաղ. ժողովոյ ներկայացած տեղեկագիրներն ալ չպիտի տպագրուին։ ինչո՞ւ համար դաւառներն ալ այսպէս մութին մէջ մնալը պիտի շարունակեն, և իրենց գործերը շատ անգամ մեզի անծանօթ ըլլան, որպէս թէ հակոտնեայ աշխարհէն ալ հեռու տեղ մը գտնուած ըլլային։ Եւ իսկ Ընդհանուր ժողովն ալ մինթէ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած չըլլա՞ր ազգին, եթէ փոխանակ իր նիստերուն տատնդրութիւնները ցեղակեր և դիւրեղծանելի տուներու մէջ պահելու, իր գիւանին գործակցութեամբը գանոնք հրատարակել տայ։ Սոյդ է որ Ուսումնական խորհուրդը և քանի մը թաղական խորհուրդներ, ինչպէս նաև Ռաղ. ժողովն արդէն իրենց տեղեկագրերը կը հրատարակեն, բայց այս գրութիւնը կատարելագործելու համար տակաւին պակասներ շատ կան, զորս պէտք էր նշանակել։

Դա՛ռ հիմայ մանաւանդ նախկին Ռաղ. ժողովոյ տեղեկագրին վերայ խօսելու։ բայց առանց երկայն հատուածներ յառաջ բերելու՝ քանի մը կարևոր խնդրոց վրայ խորհրդածել հարկ կը համարիմք։ Նշանակութեան արժանի կեա մ'է որ 1863 հոկտ. 7ին սահմանադրապէս կազմուած առաջին Ռաղ. ժողովն իր պաշտօնը հաղիւ կրցաւ ինն ամիս շարունակել մինչև 1864 յունիսի վերջերը, և «իր անդամոց մէջ ծագած ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ և հրաժարմանց պատճառաւ» իր պայմանաժամէն յառաջ լուծուելով, երկրորդ Ռաղ. ժողովը վերակազմուեցաւ, որոյ 'ի պատիւ պէտք է ըսել թէ իր պաշտօնը կրցաւ մինչև Սահմանադրութեան պահանջած պայմանաժամը շարունակել։ Այս տարուան մայիս ամսոյն մէջ կազմուած Ռաղ. ժողովը երրորդն էր իր կարգին մէջ։ գժբաղդաբար, ինչպէս յայտնի է, այս ալ ասնամանաձայնութեանց և հրաժարմանց պատճառաւ չկրցաւ յառաջ երթալ, և ահա երկու տարուան մէջ այս չորրորդ Ռաղ. ժողովն է որ պիտի կազմուի։ Ինչ խրատ և ինչ օրինակ։

Ռաղ. ժողովոյ անդործութեանը վրայ ալ ամենէն աւելի ցաւելով՝ չէինք կրնար մինակ դայն պատասխանատու ճանչնալ իրաց այսչափ ընթացքին, ուստի մեր վերջին փէտր 13 թուով գրած մէկ յօդուածին մէջ, «զոր հայ օրագիր մ'այնչափ այլանդակ կերպով պիտի աղճատէր յետոյ,» կըսէինք. «Ինչո՞ւ

ենդրոյս վրայ մեր մինչև հիմայ գրած և ուրիշ թերթերու դեմ հասատաած-ները։ Երբարև ժողովուրդն ստակը տանելու Պատրիարքարանին գուռը թափելու չէր, բայց անտարակոյս ամեն վարչութիւն իրեն համար դործիքներ կունենայ, որք եթէ չդործեն, ինք ալ անդործութեան կը դատապարտուի։ Տրոյ բաշխման և հաւաքման դլխաւոր դործիքն Թաղ. խորհուրդներն էին, որոյ «մեծ մասը, կրսե Ռաղ. ժողովոյ յայտադիրը, զլացան այս պարադային մէջ իրենց սովորական ձեռնտաւութիւնը մատուցանել Ռաղ. ժողովին որոյ դատաւորութեան համար, քան որուամ իւրաքանչիւր Թաղ ուելի իր Թաղին շահը պահպանելու և Թաղական տուրքերն ապահովելու տրամադիր կը դտնուէր, քան թէ վարչութեան շահը և ազդային ընդհանուր տուրքը։»

Այս արդելքներն էին, որ ինչպէս շատ անդամ կրկնած ենք, կեդրոնական անուուկին վիճակը վատթարացուցին և ազդային դործերն ալ թշուառ կացութեան մը մէջ ձդեցին։ Պոլսոյ Ռաղ. ժողովն իր սեղեկագրոյն մէջ այս պատճառները բացատրելով կը խոստովանի իր դործառնութեանց ամլութիւնը։ Բայց մեք մինչև հիմայ մեր պաշտպանած կարծիքն հաստատելու և անոր յաղթութիւն մը կանդնելու նպատակաւ չենք դրեր այս տողերը։ Էմիներ անդան և ազդին եկմական վիճակը փոխանակ բարւոքելու՝ առաւել ևս վատթարացաւ, վասն զի արոյ խնդիրը տակաւին Դամիկէսի որոյն պէս կախ կը մնայ։ Ուրեմն ամեն բանէ առաջ այս խնդրոյն լուծումը փութացնել հարկ է, և ասոր կատարումն ալ նոր ընտրութիւնք Ռաղ. ժողովն կը մնայ։

Իսկ սեղեկագրին մնացած մասերը քննել զանց կընենք, ընթերցողաց իրատատ տալով որ անիկ օրինակ մ՚առնուն, կարդան և դատեն։ Միայն թէ նախորդ Ռաղ. ժողովոյ հարևանցի կերպով յիշած խնդրոյ վրայ ընդհանուր նայուածք մը բաւական է ամենէն անտարբեր անհատներն ալ համոզելու թէ ազդին վիճակը օրէցօր բարելաւութեան կարօտ է, և թէ օրէցօր զանհոդութիւն և ջանք պէտք են տակաւին Սահմանադրութիւնն արդիւնաւոր ընելու համար։ Բայց եթէ մինչև ցարդ յառաջդիմութեան այս մեծ դարագլուխը դեռ չկրցաւ նշանաւոր արդիւնք մը տալ, դոնե էապէս ասիական ազդի մը դերադոյն քաղաքակրթութեան մատենին առաջին տառերը, օրէնքը, պարտքն ու իրաւունքը թոթովել տուաւ։ Միայն այս իրողութիւնը բաւական է ապագային մէջ պայծառափայլ հորիզոն մը բանալու։

Ուրեմն չվհատինք և անյողդողդ հաստատամտութեամբ մեր սկսած դործն յառաջ տանինք։

Ընդհանուր ժողովոյ դիւանին և Ռաղաքական ժողովոյ մնացեալ անդամոց ընտրութեան համար հինդշաբթի օրը Նորեն քուէարկութիւն ըլլալով, առաւելագոյն քուէ ստացան։

Դիւան։

Փոխ Աստենապետ, Բարունակ պէյ Ֆէրուհ
Աստենադրիր, Գրիգոր Էֆէնտի Մարկոսեան
Փոխ։ Աստենադրիր, Աբեդիկ Էֆէնտի Նէվուզեան։

Քաղաքական ժողով։

Աւետիս Էֆէնտի Պարսիկեան
Սիմոն » Մաքսուտեան
Տոքթոր Գ։ » Մոլեան
Յովհաննէս » Թադէոսեան
Գրիգոր » Թորոսեան
Յովհաննէս » Տաւուքեան
Յովհաննէս » Աղանեան
Մ։ Մկրտիչ » Ֆրէնկեան
Աստուա » Իկիտաշեան
Յակոբ » Զարդարեան
Յակոբ » Տամատեան

Մեր նախընթաց թիւերով Պ։ Ազդի քանի մը սխալ և արատաւոր կարդի՝ չըսենք նաև արտասանոց՝ կարծեաց արժէքը ցոյց տուած էինք, բայց Պ։ Ազդի փաստաբանները հասնելով այս անդամ ի շնամանաց միայն կը պատասխանեն։ Թո՛ղ ներուի մեզ ուրեմն որ քանի մը խօսքով իր յանդգնութեան չափը ճանչել տանք իրեն։

Պ։ Ազդի հաստատել կուզէր թէ Ռաղ. ժողովը դործադիր իշխանութիւնչէ։ Թէ անոր պաշտօնը վճռաբանել է, ուստի և համամտութեան ալ պէտք չունի։ Թէ համամտութիւնը մասնաւորութիւն է։ Թէ համամիտ անձինք դտնելու համար մտաքննութեան ատեան մը հաստատելու է։ Թէ համամիտ ժողով մ՚անբանից խուռմ մ՚է։ Թէ Ռաղ. ժողովոյ անդամոց հրաժարման պատճառը հակառակութիւնը չէր։ զոր մեք մեղմացնելու համար անհամամտութիւն կը կոչէինք։ և ուրիշ այս տեսակ անհեթեթ առարկութիւններ։ որոց թուումն մասանցն ընել չենք ուզեր։

Իսկ Մասիս տոնոց պատասխանելով հաստատեց թէ Ռաղ. ժողովն է, ըստ Սահմանադրութեան, դործադիր իշխանութեան առանցքը։ Թէ իր պաշտօնը խորհիլ որոշել դործել և դործադրել տալ է, և ոչ անվերջանալի վիճաբանութեամբք ժամանակ անցընել։ Թէ իր անդամոց մէջ հակառակութեան ոդի ըլլալու չէ։ Այլ հասարակաց օդտին միայն ուշ դնելով, հաշտարար և միաբանասէր ոգւով դործ տեսնելու են։ Թէ Ռաղաքական ժողովոյն քայքայման մէկ դլխաւոր պատճառն ալ իր մէջ յերևան եկած հակառակութիւնն էր։ վասն զի ոչ ոք կրնայ ուրանալ որ ամեն դժուարութիւնք դիւրաւ կանհետանային՝ եթէ սէր, միաբանութիւն, դործելու փափաք և յարատևութիւն դտնուէր Ռաղ. ժողովոյ մէջ։ Բայց, Բայց Հա ասենք էին մեր հասատատ դլխաւոր կէտերը։ դոր դարձեալ հասարակաց ատեանը կը դնենք։ և կը հրաւիրենք Պ։ Ազդը որ եթէ կրնայ՝ թո՛ղ առանց փոխատեան դրաներ փնտռելու զասոնք հերքէ։ և մանաւանդ հաստատէ այն սուտ ամբաստանութիւնը։ որով կըսէր թէ «առաջ «ջնչ Ռաղ. ժողովը տուրքի խնդիրը «Մասիսին ուղարկին պէս թերթ բրառնեց և դործը կախ մնաց։»

Բայց Պ։ Ազդը իր մինչև հիմայ դրածներուն մէջ ա՛նչափ խնդիրն այլայլեց, ա՛նչափ մեր խօսքերուն բնական իմաստը խանդարեց և ա՛նպիսի այլանդակ հեռաւորութիւններ հանեց, որ զանոնք ցոյց տալերնիս իրեն հեղնութիւն թուեր է, և ուրիշ պատասխան չկրնալով գտնել՝ այս անդամ բոլորովին թշնամանաց դիմեր է։ Ուստի այսուհետև իրմէ օրինաւոր պատասխան չկրնար յուսացուիլ, և իր դրութեան եղանակը կարծել կուտայ մեզ թէ ինք ալ այն քանի մը՝ բարերազդարար սակաւաթիւ՝ մերիմասահներէն մէկն ըլլալու է, որք վիճաբանութեան մէջ թուտակի պէս սովորոյթ ըրած են իրենց իրրև փատաշարունակ հակասութիւններ գրանելը, դիմակ վար առնուլ, օձիքէ բռնել, իրենց առարկուն յետադէմ կոչել, և աղաատմութիւնը, լուսաւորութիւնը, տրամախոհութիւնը մի միայն իրենց յատուկ եղած առանձնաշնորհութիւնները համարիլ։ Սակայն ասկէց աւելի ծիծաղելին կայ։ Պ։ Ազդը, որ երեսը դիմակ անցուցեալով՝ այսինքն իր տոյդ անունը ծածկելով՝ կերծ տորադրութեամբ մը մեզի հետ՝ կը վիճաբանէ, կը յանդգնի Մասիսի դիմակը վար առնելու խօսքեր ընել, և ըսել թէ «Մասիս ճակատը բաց իր առջևը վիճաբանելու երես չունի»։ Պ։ Ազդի անձին հետ դործ չունինք, բայց իր այս ընթացքը կը հարկադրէ զմեզ ըսելու թէ իրեն պէս խաւարաթաքոյց դիմակաւոր մը շատ ամուր երես ունենալու է որպէս զի Մասիսի դիմակը վար առնելու խօսք ընէ, Մասիսի՝ որուն խմբագիրն իր տորադրութեամբը բացերես կը խօսի, և իրեն պէս շինծու անունց ներքև պահուըռտելով ուրիշն վրայ չյարձակիր, տեսակ մ՚աւազակաց նման՝ որք ճանբաներու եզերքը մացառներու և ժայռերու ետև դրաանի մնալով անցորդաց վրայ դենք կարձակեն։ Ոչ է այս Պ։ Ազդը։ Ինչո՞ւ համար մուրթին մէջ կը ծածկուի։ Ինչո՞ւ համար իր վեհափառ «բաց ճակատը» չցուցներ որ ամեն մարդ ալ տեսնէ և չարին հասկնայ։ Մեր ամենէն հոգը չէ գիմակ իր ո՛վ ըլլալը, սակայն որովհետև ինք իր դիմակը ընտրելով՝ կը յանդգնի ըսել թէ Մասիս ճակատը բաց վիճաբանելու երես չունի, պէտք է որ յառաջ դայ և իր ճակատը ցոյց տայ։

Բայց Պ։ Ազդը իր տարօրինակ դաղտ-փարներուն այն ասիճան հետաքրքրութիւն արթնցուց, որ հասարակութիւնն ամեն հաւանականութիւններ կը փնտռէ, և ըսողներ կան թէ սուտանուն Ազդը Պատրիարքանի դիւանապետ մեծարգոյ Պ։ Մամուրեանն է։ Այս կարծիքն անհաւասալի կը թուի մեզ, որովհետև, եթէ չենք սխալիր, Պ։ Մամուրեան ոչ միայն այս դիմակաւոր Պ։ Ազդի ջոգի ոգէտ չէ որ Ռաղ. ժողովոյ դործադիր իշխանութիւն ըլլալն անդամ չդիտնայ, այլ և ինքն արդէն մեզնէ շատ յառաջ այս սկզբունքը պաշտպանած է նոյն իսկ լրագրոյս միջոցաւ Մեծ. Յ։ Ն։ երևելիներին դէմ, և բաց՝ի ուրիշ փաստերէ, զորս երկայն կըլլայ մի առ մի յառաջ բերել, հաստատած է թէ՝ «Ընդհանուր ժողովը «մնայն կ՚օրինադրէ, կընարէ, կը վա«ւերացնէ, կը քննէ, կը վճռէ, կը «հաւանի կամ կը մերժէ և ԳՈՐԾՈՒ«ԳՐՈՒԹԻՒՆՆ մնայուն Ռաղ. «ժողովն մը կը յանձնէ»։ Բայց Պ։ Մամուրեան ասով ալ չէր բաւականանար և Յ։ Ն։ էֆէնտին իր խօսքին բռնելով կըսէր։ «Մեծ. Յ։ Ն։ Էֆէնտին կը զանայ Ռաղ. ժողովին «դործադրութեան իրաւունքը, թէ և «կը մտնայ որ մի և նոյն գիրին մէջ «զանի իբր «լիապօր իշխանութիւն» կը «դաւանի*»։ Այս խօսքերն ուղղակի կերպով հակառակ են Պ։ Ազդի առարկութեանց՝ որ Ռաղաքական ժողովին գործադիր իշխանութիւնը բռնելու՝ ի խաբելով՝ կը ճգնի հաստատել թէ Երեսփոխական ժողովին առջև «լոկ իբր քննող և որոշող ժողով մ՚է»։

Բայց ասկէ, Պ։ Մամուրեան այն աստեն յայտարարութիւն ըրած էր թէ ինքը՝ իրր ազդային անհատ՝ համարձակութիւն ունի իր պաշտօնական դիրքին մէջ անդամ իր անձնական կարծիքն յայտնապէս և անվեհեր պաշտպանելու։ Ուրեմն այս դիմակաւոր Պ։ Ազդը՝ Պ։ Մամուրեան չկրնար ըլլալ՝ բայց ով որ ալ ըլլայ, ազէկ կընէ որ չապացուցած բանին վրայ չպարծենայ, ոչ ալ իր դիմակը մոռնալով ուրիշներն ալ իրեն պէս կարծէ։ ապա թէ ոչ՝ յանամայս պիսի ստիպէ զմեզ ասկից ալ աւելի զօրաւոր ապատաներ ի՛ջեցնելու իրեն՝ թէև ունդեղիւ բի մոլթէ դիմակ ալ անցուցած ըլլայ երեսը, որպէս զի լաւ մը հասկնայ թէ թշուառ հրեայն ո՛վ է։

Խաբերդէն բազմաթիւ ստորագրութեամբ նամակ մը կը ծանուցանէ թէ վիճակին ժողովուրդն անհամբերութեամբ իրենց առաջնորդ Գէր։ Աճառեան վարդապետին՝ վերադարձին կ՚սպասեն։

Յայտնի է որ յիշեալ վարդապետն անցեալները Պ։ Գալուս կանչուեցաւ՝ քանի մ՚անձանց կողմանէ իրեն դէմ դրուած ամբաստանութիւններու և գանդատներու առթիւ, որք այնպէս կը ցուցնէին վարչութեան, իբրու թէ Առաջնորդն անխորհուրդ և ապօրինաւոր դործեր ընելով բոլոր ժողովուրդը դժգոհ եղած է իրմէ և անպատճառ հրաժարիլը կուզեն։ Մինչ կողմանէ ժողովուրդն ալ հանրագրերով իր գոհութիւնը կը յայտներ Առաջնորդէն և առնոր հակառակորդաց դէմ կը բողոքեր։

Պ։ Ազդը՝ թերևս գործը մնաէն քննելու և կարդի դնելու համար՝ հարկ սեպեց Առաջնորդն և իր դլխաւոր ոսոխը՝ այն է՝ Ղազարեան Գէորգ էֆէնտին Պ։ Գալուս կոչել որ իրարու հետ դատ վարեն վարչութեան առաջը։ Եկան երկուքն ալ Պ։ Գալուս, բայց փոխանակ դատ վարելու, Ղազարեան Գէորգ էֆէնտին Զարսանճախի գործին քննութեան զլխուեցաւ, և Առաջնորդն ալ բարումնախք և աշխատութիւն կրելով Պ։ Գալուս հատած ժամանակ դատ վարելու մարդ չդտաւ իր դէմ։

Իսկ Խաբերդու ժողովուրդը եւրեք չորս հարիւր ստորագրութեամբ ազերսագիր տուեր են դաւառին Պուսակալին, և խնդրեր են որ Առաջնորդէն ունեցած գոհութիւններն և զանի խնդրերին պաշտօնական կերպով Բ։ Դրան ներկայացնէ։ բայց մեզ հաղորդուած տեղեկութեանց՝ նայելով՝ Պ։ սեմ։ կուսակալը՝ հանրագիրը Բ։ Դրան ներկայացնել պատրաստ չէ դատեր, այլ ժողովրդեան զգայմանցն իր կողմանէ ալ վիրայելով՝ Գէր։ Առաջնորդին՝ զգիր է որ Ս։ Գալուս ներկայացնէ։

Միւս կողմանէ 1865 յուլիս 15 թուով և Ղազիբեան Գէորգ էֆէնտիի ստորագրութեամբ գիր մը տեսանք, որուն մէջ յիշեալ Գէորգ էֆէնտին յայտարարութիւն կընէ թէ Առաջնորդին դէմ ծագած դժուութիւնը իր և անոր վրայ է միայն, և խօսք կուտայ որ խռովութեան շարժառիթ ըլլալէ ետ կենալով հաշուի Գէր։ Առաջնորդին հետ և անոր դէմ բողոք մը չընէ, և եթէ ընելու ըլլայ՝ անտեղի համարուի։

Ահաւասիկ յիշեալ յայտարար զբերին օրինակը։

ՅԱՅՏՆԱԳԻՐ

Տեղւոյս Ազգային ցաւալի դժուութեան լուրը օրէ օր շատնալով, մինչև Պ։ Գալուս Պարչութեան և Ս։ Պատրիարք Հօր ականջը հասաւ, որք եւ բանին ուսուցութիւնը խմանալու և քննելու համար դիս ու Սրբազան հայրը Գալիս կանչեցին։

Բայց հասարակութեան միտքը դուշակելով ազդային ապագայ չարիքը՝ որ երկպառակութեամբ կը մեծնար, անոր առաջքն առնելու համար մասնաւոր ժողովի մը մէջ Ազգին խղճութիւնը ներկայացուցին մեզ։ ասոր իմ սիրոս չդիմանալով՝ գիտցի որ միայն իմ ու Ս։ Հօր վրայ է դժուութիւնը ու անոր խնդիրը, ձգեցի իմ կողմանէ բոլորը անցած խռովութիւնը և անոր շարժառիթ ըլլալն, և ներկայանալով Սրբազան Հօր՝ ժողովոյ ներկայութեանը հաշտուեցայ, խոստանալով որ եթէ քաղաքէս հեռանալու ըլլամ, առանց յիշելու ինչ որ անցած են՝ բնաւ բողոք մը չընեմ թէ Սրբազանին և թէ Ազգին վրայ, և եթէ ընելու ալ ըլլամ՝ անտեղի համարուի։

15 յուլիս 1865 Ամենախոնարհ Ծառայ
Խարբերդ Գէորգ Ճաքարեան

(Ի հաստատութիւն բանիս կատարագրեմ և ինքնեմ, հաշտութեան յանձնաժողովոյ նախագահ
Յովհաննէս վարդապետ
Զարսանճախի վիճակաց

Ի հաստատութիւն բանիս կատարագրեմ և մեք
Յակոբ Ս։ Սուքիասեան։ Յակոբ Ենիճեան։
Եղղասալը Վարդերէս։ Մահտեսի Գրիգոր
Ց։ Գրիգորեան։

Այս գիրը՝ որ ինքնին բաւական է Խարբերդու առաջնորդական խնդիրը լուծելու, և ասոր հետ վերոյիշեալ պարագաները նկատելով, կը զարմանք և տարակուսելով կը պարտաւորինք հարցնելու թէ ուրեմն ի՞նչ պատճառաւ և ի՞նչ գործի համար Խարբերդու առաջնորդը Պ։ Գալուս կանչուած և այն բազմամարդ վիճակին ժողովուրդն անխնամ երեսի վրայ թողուած է։

Պ։ Գալուս 4 Նոյեմբեր 1865

. . . խմբագիր։

Խնդրեմք երկարող նամակիս պատասխան լրագրիդ մէջ անկիւն մը շնորհելու բարեհաճիք։

Երբ Կիլիկիոյ հոգևոր հովիւ Գէր։ Տ։ Գրիգորիոս արքեպիսկոպոսն անցեալ շաբաթու իր հայրենիքը Կոստանդնուպոլիս հասաւ Ս։ Երուսաղէմ ուխտի երթալու նպատակաւ։ Այս առթիւ կը փութանք իրրև Երասխիոյ բնակիչք մեր խորին շնորհակալութիւնը մատուցանելով մեր սրբազան Առաջնորդին, միանդամայն մեր ուրախութիւնը յայտնել, որ մինչև ուրիշ քաղաքաց առաջնորդներէն շատերը այլ և այլ գանդատանց տեղիք տալով իրենց վիճակէն կելնեն մայրաքաղաքս կուգան, մեր հոգևոր հովիւն իր հօտին համակրութիւնը սէրն ու յարգանքը դրաւած է։ Երբ որ ասկէ տասն տարի յառաջ Երաբկիրի մէջ Առաջնորդաց վրայ ծագած կռիւները կը յիշենք՝ չենք կրնար երախտապարտ չըլլալ մեր Գէր։ առաջնորդին հաշտարար և խոհեմ ընթացքին վրայ։ Ուստի իւր դիտաւորութիւն բրած ուխտին կատարումն հայցելով՝ կը մաղթենք որ անվնաս վերադառնայ իւր վիճակը, ուր իր հոգևոր զաւակներն անձկանօք կ՚սպասեն իրեն։

Մնամք, և այլն։ ★ ★ ★

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օդոստափառ Ինքնակալը հաճեցաւ երրորդ կարգի Մէճիտիէ պատուանշան շնորհել Պ։ Գալուս Կարմոլիկ Հայոց հոգևոր նախագահ Գէր։ Հասանեան արք եպիսկոպոսի առաջին քարտուղար Գէր։ Եղարեան վարդապետին։

—Բարձրագոյն Ֆրամա Սուլթանը 50 000 դուրուշ շնորհեց՝ ինը պատասխ օգոստ։ 25ի հրկիզելոց։

Համանապէս կայսերական պալատական սենեկապանները քարտուղարներն և ուրիշ պաշտօնատարները 122500 դուրուշ շնորհեցին՝ ի նպաստ յիշեալ հրկիզելոց։

—Անցեալ շաբաթի օրը՝ հոկտ։ 30։ Պ։ Գալուս Յունաց Ս։ Պատրիարքին կոչմէն երկու Մեծապատիւ մայրաքաղաքիս անդրանիկ նորընտիր դեսպան Պ։ սեմ։ ըլլալ Լայնըսի այցելութեան դացին իր դալուստը շնորհաւորելու։ Կիրակի օրն ալ Անդլոյ դեսպանատան առաջին և երկրորդ թարգմանները Յունաց Ս։ Պատրիարքին երթալով դեսպանին շնորհակալութիւնը յայտնեցին։

Ընդշաբթի օրն ալ մեր Ս։ Պատրիարքին կոչմանէ շնորհաւորութեան դացին Պ։ սեմ։ դեսպանին Արմենիան ժողովոյ տաճեռապետ Գէր։ Աբրահամ քէս արք եպիսկոպոսը, Օրթագիւղի քարոզիչ Գէր։ Յովհաննէս եպիսկոպոս Պապուտիկեան, և Թերայի քարոզիչ Գէր։ Խորէն վարդապետ Գալֆեանց։

—Գաւառներէն առնուած հեռագիրներն իմաց կուտան թէ Աֆիոյ մէջ Գրուսա, Հոէթահեա, Գոնիա, Սիբրն, Տրիպոլիս, Հայֆա, Ուրֆա, Մարաշ և Եւրոպական Տաճկաստանի մէջ ալ Ֆիլիպէ քաղաքն ճարկեան է եղեր։ Բարեբերաբար Ազգէն սանդրիոյ մէջ բարձրումն անհետ եղեր է։ Մինչերկրական ծովէն եկած նաւերը Տարսանելի նեղուցը, Սև ծովէն եկածներն ալ Պոսփորի նեղուցը 5 օր միայն Հաւանելիա պիսի պահեն։

— Մայրաքաղաքիս անդրանիկ Լեվնթ Հերբրտ լրագիրը կը թէ Բ։ Դուսոր խորհրդաբար կը զուցուի եղեր թէ ներկայ Շէյխ Իւլ Իսլամ մը փոխուելով՝ տեղը Պ։ սեմ։ Ղէվ տեթ էֆէնտին պիսի անուանի։ «Եթէ այս փոփոխութիւնը տեղի ունենայ՝ կը յարե յիշեալ թերթը՝ Պ։ ագրինեանցն խնդրոյն համար պիսի ըլլայ։ Ուրուն լուծմանը սասսիկ դէմ կը կենան իսլամները։»

— Ձորեքշաբթի դիշեր Սուլթան Մէհմէտի թաղը հրդեհ պատահելով երեք տուն այրեցաւ։

Ձորեքշաբթին հինդշաբթի լուսնալու դիշերն ալ Իսկիւտարի Թոփխանէ օղուն թաղը հրդեհ պատահելով՝ այդիի մէջ տուն մը այրեցաւ։

Այս դիշեր ալ մայրաքաղաքիս Պոստա թաղը հրդեհ պատահելով՝ երեք մեծ տուն և հինդ վեց ալ խանութ այրեցաւ։

—Փարիզի ոստիկանութեան տեսանն այս օրերս դատ մը տեսաւ, որ վերջին ասիճանի կատակերդական է, և թատերական հեգնակաց բեղմնաւոր երևակայութիւնն անդամ անիկէց աւելի հեռաքրքրաշարժ բան մը չէր կրնար հրնարել։ Ռանի մ՚ամիս առաջ լրագրներուն մէջ հեռևեալ ծանուցումը կը տեսնուէր։

«Մամուաղէլ Ա։ Ռ։ Նորատի՝ դեղեցիկ և երկու միլիոն ֆրանք հարստութեան տէր օրիորդը ամուսնանալու կը փափաքի։ Ժուսնոյն հարստութիւնը չիրնտուեր։ Ուզողն իր կենդանագիրն ու հասցէն զրկելու է։»

Ամիս մը վերջը փոքրիկ օրագիր մը ելաւ իրր թէ Օրիորդ Ա։ Ռ։ի պատասխանութեան ներքև, որ կը ծանուցանէր թէ օրիորդ Ա։ Ռ։ մեծ հաճութեամբ պիսի պատասխանէ իրեն դրուած նամակներուն, բայց միայն օրագրին միջոցաւ և անոր բաժանորդ երիտասներուն։ Օրիորդ Ա։ Ռ։ի հեռաձմուսնանալու փափաքողները փութացին անմիջապէս բաժանորդ գրուելով՝ ստորագրութեան գիրն իրենց նամակին հետ օրագրին դրասենեակը զրկելու։ բայց, աւա՜ղ, թիւ մը միայն հրատարակեցաւ և ասանկ ալ այս ճարտար խաբեութեան ցանցը լարողն դրպանը լեցաւ՝ ի գնաս թափարդին մէջ իյնոյ պարզամտաց։ Սակայն ստոիկանութիւնը վրայ հասնելով՝ գործը քննութեան ներքև մնաւ։ Հապա, հինգ հարիւր չափ իրարմէ աւելի ծիծաղաշարժ նամակներ գրուած էին Օրիորդ Ա։ Ռ։ հասցէով, որոց ամենն ալ դատաւորներն մէջ աչքէ անցան։ Երևելի մարդիկ անդամ՝ երկու միլիոն օժիտին հրապարակն խաբուելով՝ օրիորդ Ա։ Ռ։ի հետ ամուսնանալու բաղձանք յայտնած էին նամակներով և հիմայ աշխարհի առջև խայտառակ եղան։ Երիտասարդին մէկը կը գրէր։

«Ես մեր տերն ամենէն գեղեցիկ երիտասարդն եմ՝ վայելուչ հասակաւ, բայց ճակատով, հանճարեղ կերպարանքով։

նոք . . . . Օրիո՛րդ, եթէ դիս ընտրէք, երկրին իշխանները մենք պիտի ըլլանք, իսկ մեզնէ վեր միայն դերագոյն էակը պիտի ըլլայ և բոլոր ուրիշները նախանձ ներնէն պիտի ճաթին »։

Խե՛ղճ և կարճամիտ պատանի, որ իր կենդանագիրն ալ կուզարկէր, և փոխարէն մոռցածին օրիորդի մը սուա կենդանագիրը կ'ստանար։ Վասն զի ծանուցումին հեղինակը ոչ թէ 'օրիորդ, այլ Աղջիկ Գիէօրի՝ անունով խարեբայ մարդ մ'էր, որ երկու ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։

Կ. Պոլիս 30 հոկտ. 1865.

. . . խմբագիր.

Գրականութիւնը նոր պսակ մ'ալ առաւ այս օրերս. այս պսակը հայու մը գրիչին վրայ բոլորեցաւ։ Փառք Աստուծոյ անուն ողորմութեանը՝ որ համաճարակ ախտը չուտով վերցուց մեր վրայէն և առիթ տուաւ մեզի հիւանդութեան առն բարեխնամ տէրութեանը ամէն կարգի հասարակութեան մատուցած խնամքներուն և օգնութիւններուն համար մեր զգացած խորին շնորհակալութեան և անկեղծ երախտագիտութեան ուղերձը մատուցանել Նորին կայսերական Վեհափառութեան։ Այս պարականութիւնը անհրաժեշտէր և հասարակաց. ուստի ամէն ազգ հրապարակական հանդէսներով ներկայացան արքունական պալատը և բարձրագոյն երդեց գոհութիւնն Արարչին և բարեմաղթութիւն մեր օգոստափառ Ինքնակալին։ Հայոց կողմէն երգուած երգը, տաճկերէն լեզուով յօրինուած մեծարգոյ Օգսէն էֆէնտի Շահանեան, և ոսկեզօծ գրերով տպագրեալ մատուցին օգոստափառ Ինքնակալին, որուն մօտը կը գտնուէր իր սիրելի նախարարը, Բարձր. Ֆուատ փաշան։ Կայսրը չատ հաճոյքով և ախորժանօք լսեց հայմանկուտն երգը. իսկ Բարձր. Ֆուատ փաշան իր ապարանքը հրաւիրեց Օգսէն էֆէնտին, և սիրալիր ընդունելութեամբ պատուեց զինքը, գովեց յօրինած երգնդեղեցկութիւնը և տաճկերէն լեզուին մէջ ունեցած քաջալաւ հմտութիւնը և մանաւոր գոհունակութիւն յայտնեց իրեն դպրոցներու մէջ իր հեղինակութիւնն եղած Գավառի Օսմանէն դասադիրք ընտրելուն համար և ասի պատճառ մը համարեցաւ իրենց ապադայ տեսութեանը.

Շահանեան Օգսէն էֆէնտին ծանօթ է ազգին մեծագոյն մասին որ իր պատուական հանճարովը Տաճկերէն լեզուին քաջ հմտութիւն ստացած՝ չատ տարիներէ 'ի վեր դպրոցներու մէջ ազգին մանկտւոյն տաճկերէն լեզուն ուսուցանելու կը ապրի և այսօր իր աշակերտներէն ոմանք տէրութեան բարձր պաշտօններու մէջ կը գտնուին. 'ի վերջոյ իր տաղանդը կշռելով հակիրճ երգի մը յօրինմամբ՝ Վեհափառ Սուլթանին հաճութեանը և Տաճկական գրականութեան մեծանուն հեղինակներուն արժանացաւ։ Այս գովութիւնը որչափ որ Օգսէն էֆէնտիին կը վերաբերէր, այնչափ ալ առ Ազգն կը վերածէր. ուստի և ազգն ալ չի զլացաւ անոր իր երախտագիտութիւնը յայտնելու, այլ ազգային վարչութեան գաղ. Ժողովը փութայ յատուկ թաղրիրով ընդունելու արտաքին գործոց բարձրագոյն Պաշտօնեայն որ բարեխնամ տէրութիւնը բարեհաճի Սալիսէի պատուոյ աստիճանը շնորհելու Օգսէն էֆէնտիին։ Բարեխնամ տէրութիւնը, որ պարտաւոր է ամէն ժամանակ իր ամէն կարգի հասարակութեանը մէջ գտնուած արժանաւոր անձինքը անկողոպտիր վարձատրելու, կատարեց գաղ. Ժողովին այս խնդիրը և ամսոյս 30ին Սալիսէի պատուոյ աստիճանը արժեցաւ մեծարգոյ Օգսէն էֆէնտիին Բ. Դուռը Բարձր. Մեծ Եպարքոսին պաշտօնատունը։

Շատ գովելի է գաղ. Ժողովոյ այս ձեռնարկութիւնը, վասն զի այս առաջին անգամն է որ ազգին վաստակաւոր դասատուի մը՝ իր արժանի մրցանակը կը ծանուցվի։ Այս առթիւ պարտք կը համարիմ ինձ հրապարակաւ յայտնել իմ շնորհակալութիւնս պատկառելի գաղ. Ժողովին և իմ շնորհաւորութիւնս առ մեծարգոյ Օգսէն էֆէնտին Շահանեան, որուն աշակերտելու ցանկացողներէն մէկն ըլլալու պատիւն ունեցած եմ, մաղթելով որ իր պատուական հանճարը աւելի բարձր պաշտօններու և աստիճաններու արժանացնէ զինքը։

Պատիւ կը համարիմ նաեւ ազգին ընդհանրութեանը նա մանաւանդ Թաղական խորհուրդներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել որ Ջանաղիր ըլլան Տաճկերէն լեզուն ազգին մէջ տարածելու, և մանաւանդ թէ ընտիր դասատուներու առաջնորդութեան յանձնեն ազգին մանկունքը և անոնց պարտուպատշաճ յարգանօք և պարտականութեամբ վարվին հնարերին և ոչ թէ դեռահաս աշակերտներու դասատուի տիպովը ընծայելով ազգս ապագան անոնց սնոտիութեանը զոհ ընեն։

Կը խնդրեմ, . . . խմբագիր, ընդունեցէք և այլն.

* * *

ՊՕՐՍԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ
ՀԵՌԱԳՐԱՆՈՒՄ

Փարիզ 15 նոյեմբեր
Օտ. ներքին ընդհ. պարտք 43,25-42,90
Օտ. փոխ 362 50

Լոնտրա 16 նոյեմբ.
Օտ. ներքին ընդհ. պարտք 42-42 1/2

ԳՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Կ. Պոլիս 5 նոյեմ. 1865

Զորեքշաբթի օրն հրատարակուած պաշտօնական յայտարարութիւն մը կը ծանուցանէ թէ արժէթղթոց փոխանակութեան երկարելուն պատճառները նկատելով, որոց դ խաւորներն էին համաճարակ հիւանդութիւնը և ընդհանուր պարտուց արժէքներուն ուշացնելը, կայսերական կառավարութիւնը որոշեր է 0/0ին 10 զեղչումը ետ ձգելով փոխանակութիւնն առաջուան պէս հաւասար կերպով կատարել։ Հետևաբար օսմանեան ներքին պարտուց արժէքներն մինչև առաջիկայ դեկտ. 19/31ը առաջուան պէս փոխանակութեան պիտի ընդունուին առանց զեղչման։ Այս վերջին պայմանաժամը լրանալէն ետև փոխանակութեան գործողութիւնն անդառնալի կերպով վերջացած պիտի ըլլայ։ Այս գործողութեան դացուելէն հինգ օր ետքը փոխանակութեան ներկայացուած արժէթղթոց շահուն կրօնները Կ. Պոլսոյ մէջ պիտի վճարուին, և յիշեալ կարօտներն այնուհետև հարիւրին վեց շահ պիտի ունենան, առանց գլխավճարի։

Ահա այս եղանակաւ կայսերական կառավարութիւնն հնար եղած միջոցներն 'ի գործ կը դնէ որ փոխանակութիւնը առանց արժէթուղթ ունեցողներուն նիւթական մեծ վնաս մը տալու կատարուի, և ասոր համար ո՛չ միայն ծանուցեալ զեղչումէն կոնցնի, այլ և հին արժէթուղթ պահողներն ալ բոլորովին իրենց իրաւունքէն չզրկելով՝ հարիւրին վեց շահը կապահովէ։ Իսկ սեպտ. 1/13 և նոյեմ. 1/13ին վճարելի կարօտներուն շահերը առաջիկայ յունվար 5ին պիտի վճարուին, փոխանակաց արժէթղթոց համար հարիւրին 5էն և չփոխանակելու համար հարիւրին 6էն։

ՕՐԵՆՈՒՅՑՈՒՄ

Տաճատեան ընկերութեան նոր տոմսերէնուութեան և մէկ քանի կարևոր խնդրոց լուծման առթիւ յառաջիկայ նոյեմ. 7 հիւրակէ օրը Եէնի գափուի դուրը Զէյտէ սօքաղը թիւ 5 Հայկական վարժարանը ընդհանուր ժողով պիտի կազմուի. ուստի իւր բոլոր մեծարգոյ անամներէն կը խնդրուի որ նոյն օրը ճիշդ ժամը 7ին ներկայ գտնուելու բարի հաճին։

1865 նոյեմ. 5 Ի դիմաց Տնօրէն ժողովոյ
Տաճատեան ընկերութեան
Ատենապետ
Ա. ԽԱՉԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

1281 Զիլքաատէ 7 և 22 մարտ թուականաւ հրատարակուած ծանուցման համեմատ՝ մանկայեալ թուղաթի Յաղորդին վրայ առնելիք ունեցողները՝ թէ և ասկէց առաջ իրենց առնելիքն ապացուցանելու հրաւիրուած էին, բայց ոմանք մինչև այսօր երևան չելան, և յիշեալին հաշիւներուն քննութիւնը Սինիքներուն ձեռքը կատարուելով, և առնելիք ունեցողներն ալ իրենց մէջ քննքննութիւնը շնորհած և Քօմիթէին որոշած ըլլալով, կրկին և վերջին անգամ կը ծանուցուի, որ յիշեալին վրայ ով որ առնելիք ունենալով՝ սոյն ծանուցման թուականէն մինչև տասն և մէկ օր քսիթէին ներկայանան և առնելիքնին չապացուցանեն, այնուհետև առանց իրենց ներկայանալուն սպասելու՝ պէտք եղածն 'ի գործ պիտի դրուի, և ներկայացողները՝ առևտրական օրինաց 210րդ յօդուածին համեմատ Մասայէն դուրս պիտի մնան։

ԹՈՒՂԹ

ԵՒ ԳՐՈՒԹԵՒՆ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐ

ՁԻՆԻԼԻ ԽԱՆԻՆ ԴՈՒԱՆ ԿԻՑ ԹԻՒ 12 ԵՒ 14 ՄԹԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ
ԱՄԵՆԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ, ՄԵԾ ԵՒ ՄԱՆՐ ՎԱՃԱՌՈՒՄՈՒՆՔ

Յ. ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԸՆԿ.

Պատիւ ունին արգոյ հասարակութեան ծանուցանելու, որ ամէն տեսակ թուղթեր և գրութեան պիտոյքներ, ինչպէս տետրակներ, կողմանոներ, ընդ. օրինակութեան մատեաններ, գրիչ, մելան, հինքամար, կանոն, գրաւազ, և այլն և այլն Եւրոպոյ գործարանաց հետ ուղղակի յարաբերութեանց շնորհիւ կարող են պօլսոյ ամէն թղթավաճառներէն աւելի ժան գներով ծախելու թէ մեծաւկով և թէ հատով ուզողներու. հասարակութեան գիւրութեանը համար վերջին գիները օրինակներուն վրայ նշանակուած են, մեծաւկով կամ շատ առնողներուն համար օրինաւոր զեղչ ընելու պայմանաւ։ Գաւառներէն թուղթ և այլն ուզողները կրնան գիւրութեամբ ստանալ, և այնպիսեաց օրինակներն ալ կը զրկուին, ծախքը իրենց վրայ ընելով. նամակները պէտք է վճարուած ըլլան։

ՕՐԵՆՈՒՅՑՈՒՄ

1865 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ ՇՈՒՆԵՆԱՊՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԵՐԸ

ԲԱՑ 'Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԷՆ

Թիւ Շոգենաւ	Ժամ	
11	2	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Սթէնեա, Էմիրկէն, Հիսար, Պէպէք.
14	2 3/4	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Պէպէք, Օրթաքէյ.
16	4 1/2	Պէօյիւքտէրէէն, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Սթէնեա, Էմիրկէն, Հիսար, Պէպէք, (ուրբաթ օրերը Վանիքէօյ եւ Պէյլէրպէյի).
6	2 1/4	Պէյքօզէն Բաչապահճէ, Գանլըճա, Հիսար, Վանիքէօյ, Զէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի, Գուզկունճուք.
12	3 1/2	Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Պէյքօզ, Բաչապահճէ, Գանլըճա, Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Զէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի, (ուրբաթ օրերէն զատ).
8	2 1/4	Արնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
4	3	Արնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
1	3 3/4	Արնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ, (ուրբաթ օրերէն զատ).
8	4 1/2	Արնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
1	5 1/2	Արնավուտքէօյէն Գուրուչէշ. Օրթա. Պէշիկ. Գապա. (ուրբաթ օրերէն զատ)
4	8 3/4	Եէնի Մահալլէէն Պէյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Արնավուտքէօյ, Օրթա. Պէշիկ. Գապաթաշ.
		ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆԵԼԻՔ ՇՈՒՆԵՆԱԻՆԵՐԸ ԲԱՑ Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԷՆ
8	3 1/2	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Արնավուտքէօյ.
4	4	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Արնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
1	4 3/4	Կամուրջէն չիտակ Արնավուտքէօյ (ուրբաթ օրերէն զատ).
8	9 1/4	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Արնավուտքէօյ, (անկէց չիտակ կամուրջը կը դառնայ (ուրբաթ օրերը 9 3/4ին).
14	9 3/4	Պէպէք, Հիսար, Էմիրկ. Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւքտ. Եէնի Մահալլէ.
1	10	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Արնավուտքէօյ, (անկէց կամուրջը կը դառնայ (ուրբաթ օրերէն զատ).
11	10 1/2	Պէշիկ. Օրթաքէօյ, Արնավուտքէօյ, Հիսար, Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւքտ. Եէնի Մահալլէ.
12	10 1/2	Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսար, Գանլըճա, Զուպուքլու, Բաչապահճէ, Պէյքօզ, Պէօյիւքտէրէ (ուրբաթ օրերէն զատ).
16	10 3/4	Պէպէք, Հիսար, Էմիրկէն, Սթէնեա, Եէնիքէօյ, Թարապ., Պէօյիւքտ.
6	11	Գուզկունճուք, Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Հիսար, Գանլըճա, Պէյքօզ. (ուրբաթ օրերը Գուզկունճուկ չպիտի հանդիպի).
8	11	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Արնավուտքէօյ, (ուրբաթ օրերը Գապաթաշ կը հանդիպի).
4	11 1/4	Գապա. Պէշիկ. Օրթա. Գուրուչէշմէ, Արնավուտքէօյ (ուրբ. օրերէն զատ).
1	11/40	Պէշիկթաշ. Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Արնավուտքէօյ.

Ամէն ուրբաթ օրերը կամուրջէն ժամը 4 1/2ին մէկ՝ շոգենաւ մ'եղնելով Իւսկիւտար, Գուզկունճուկ, Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Անատոլ Հիսարի, Գանլըճա, Բաչապահճէ, Պէյքօզ եւ Թարապիա հանդիպելով Պէօյիւքտէրէ պիտի երթայ. Երեկոյին ժամը 8 1/2ին անկէց դառնալով վերոյգրեալ տեղերը պիտի հանդիպի, բայց 'ի Գուզկունճուքէն, եւ կամուրջ պիտի դառնայ.

1865 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ ԲԱՆԵԼՈՒ ՇՈՒՆԵՆԱԻՆԵՐԸ

Ժամը		
2ին	Մէկ շոգենաւ մը	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Արնավուտքէօյէն, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
2 1/2	»	» Արնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ Պէշիկ. Գապաթաշ.
3 1/4	»	» Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Պէյքօզ մինչեւ Պէյլէրպէյի բոլորին հանդիպելով.
4	»	» Եէնի Մահալլէէն մինչեւ Պէշիկթաշ բոլորին հանդիպելով.
8	»	» Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Արնավուտքէօյ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
9	»	» Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Պէյքօզ, Բաչապահճէ, Գանլըճա, Հիսար, Վանիքէօյ, Զէնկէլ քէօյ, Պէյլէրպէյի եւ Իւսկիւտար.
10	»	» Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապ. Եէնիքէօյ, Էմիրկէն, Հիսար, Արնավ. Օրթաք. Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
		ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈՒՆԵՆԱԻՆԵՐԸ
3	»	» Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Արնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ եւ անկէց կամուրջը պիտի դառնայ.
3 1/2	»	» Իւսկիւտար, Գուզկունճուք, Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Հիսար, Գանլըճա, Բաչապահճէ, Պէյքօզ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ.
4 1/4	»	» Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Արնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ.
7 3/4	»	» Պէշիկթ. Օրթա. Արնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
9 3/4	»	» Պէշիկթ. Օրթա. Արնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկէն, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
10 1/2	»	» Պէյլէրպէյի, Զէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսար, Գանլըճա, Զուպուքլու, Բաչապահճ. Պէյքօզ, Պէօյիւք.
10 1/2	»	» Պէշիկթ. Օրթա. Գուրուչէշմէ, Պէպէք, Հիսար, Էմիրկէն, Սթէնեա, Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւք.
11 1/4	»	» Գապաթաշ, Պէշիկթ. Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Արնավուտքէօյ.

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ	Բշ. 1	Դշ. 2	Դշ. 3	Եշ. 4	Ուր. 5	Շաբ. 6
	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.
Օսմանեան լիրա Մէջ . .	101.30	101.20	101.20	101.00	101.20	101.20
Քսանոց արծաթ . .						
Թանվ. Միւմթազէ . .	61.28	63. 8	61.20	60	59.30	59.30
Լսհանը ձէպտէ հին . .	52. 8	52.24	52. 6	51.32	51.12	51.12
» » նոր . .	52. 8	52.24	52. 6	51.32	51.12	51.12
Ազիզիէ ստակով . . .	52. 8	52.24	52. 6	51.32	51.22	51 12
Լսսանը ուսնուսմի	43.10	43.10	43.10	43	42.20	42.20

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ԱՐՄՏԻՔ		ՄԵՏԱՔՍ	
Որոն Թաղան կարծր	32—35	Պրուսա կարճ թէֆթէ	520—530
» Խանյիլ »	30—33	» երկան »	540—550
» Բուռ. Պալէքք	24—28	» խողակ չոր	—
» Կալաց	—	Շաքի հօխան ֆրանք	62—64
» Վառնա	—	» 4 պաճախ »	—
» Խարայիլ կակուղ	24—27	» Խարապաղ »	—
» Կալաց »	22—28	» Պարկաս . »	55—58
» Պուրկազ »	26—30	» Երկրորդ »	—
» Պալէքք »	25—27	» Մահալլճ »	—
« Վառնա »	26—30	» Պանտրմա »	—
Եդիպտացորեն Կալաց	—	» Կէյվէ »	—
Գարի	—11.20		

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Դուրուշ
Բամպակ Պալքքէսէր	հօխայ	—16
» Կէյվէ	»	—17.20
» Ամանա	»	—17
» Ռուսատան	»	—14.10
Բուրդ Լինկիւրի լուացված	»	—16.20
» » չլուացված	»	— 8
» Պալքքէսէր չլուաց.	»	— 7.20
Ճէյրի Լինկիւրիւ	»	—13
» Թոխատ	»	—12
» Զորում	»	—10
Մազը սեւ	»	18—20
» Ճկրտակ	»	11—12
Թիֆթիք Լինկիւրիւ	»	48—49
Աֆիոն Պալքքէսէր	»	—190
Քիթրէ Տերեւ բանուած	»	20—23
Սալէպ Տաճկաստանի	»	14—16
Մեղրամոմ դեղին Տրապիզոն	»	—23
» » Անատօլու	»	—22
Սուսամ Բուռմէլիի	»	—
Կապաւաստ հունտ Բուռմէլիի Բիլէ		—
» » Պանտրմա	»	—
Զէթ Այվալըզ	հօխայ	— 8
» Կիրիտ	»	— 7
Աճառ (Սապոն) Գանտիա	»	— 6
» » Միտիլլի	»	— 5
Բրինձ Եգիպտոս Բէչիտ	»	— 4
» Տիմեաթ	»	—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Դուրուշ
Խանվէ Ռիս եւ Գափս 100	հօխան	900—1000
» Մաթմին »	»	—
Շաքար գլուխ 6-10 լ. ունդ.	»	—
» Փուչի (թօզ)	»	—240
» Հոլ. գլուխ	»	—
» Փուչի	»	—238
Գազ. գլուխ	»	—290
» Փուչի	»	—235
Անագ (գալայ)	»	—710
Պղպեղ (պիպէռ)	հօխայ	— 6
Լեղակ (չիվիտ) Պէնկալա	»	—150
» » Մատրաս	»	—140
Անուշադր (Նուշատրը)	»	— 6.20
Պողպատ (Զէլիք)	մնտուկ	—180
Կապար (Գուրշուն)	»	— 3.10
Թիմեղ (Թէնէքէ) զոյգ մնտ.	»	—330
Զինք տախտակ եռ. 7—12 չափ		— 5
Երկաթ Անգ. ձողաձեւ	ունդ.	68— 70
» Բեւեռցու	»	73— 75
» Տախտակ 1—14	»	115—120
» Բոլորակ	»	140—145
» Ռուսիոյ	»	120—130
Քարֆիլիա Վարիլ 39 չափ.		— 95
Իւսթիւպէճ ճէն. զոյգ Մնտ.		—250
» Պէրճ.	»	—230
» Թրիէսթ	»	— 80
Սբառմաչէթ Վիէննա	հօխան	— 16
» Թրիէստ եւ Գազ.	»	— 14

Այս լրագիրը շաբաթը երկու անգամ կելլէ Զորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը։ Ով որ կուզէ կրնայ ստորագրուիլ, Կ. Պոլիս Եկեղեցիի խանը լրագրոյս գրասենեակը։ Իսկ դուրսերը հոգաբարձուներն են։

Ղազմիր. Խաչատուր Յ. Զաքիեան.
Եգիպտոս. Պօղոս Հէֆէնտի Կարապետեան.
Անդրիանուպոլիս։ Մանտեսի Սուքիաս աղա Գալուստեան։
Տրապիզոն. Պ. Խաչատուր Էլմասեան։
Կարին. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.
Հալէպ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան.
Նիկոմիդիա. Աբրահամ աղա Արամ Խաչերեան։
Թէքիրտաղ. Յարութիւն աղա Ճամճեան.
Վան. Գրիգոր աղա Իսահակեան.
Երզնկա. Ընթերցասիրաց Թանգարան.
Սասուն. Մանտեսի Յակոբ աղա Տ. Գրիգորեան։
Ուրիշ քաղաքներէն ստորագրուիլ ուզողները՝ այս տեղերէն մէկուն հետ կրնայ բդրակցիլ։

Խմբագիր-Տնօրէն
Կ. Ս. ԻԹԻԱՆԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՕԼԻՍ ՁԻՆԻԼԻ ԽԱՆ